

ПОЛТАВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Факультет обліку та фінансів
Кафедра обліку і оподаткування

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на здобуття ступеня вищої освіти
магістр

на тему: «Методика обліку наявності та руху основних засобів й аналіз
майнового стану підприємства»

Виконав: здобувач вищої освіти
за освітньою програмою
Облік і оподаткування
спеціальності 071 Облік і оподаткування
ступеня вищої освіти магістр
групи 3
Кошман Г.Б.
Керівник: Тютюнник Ю.М.
Рецензент: Терещенко А.С.

Полтава 2023 року

ЗМІСТ

	стор.
ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ОБЛІКУ	
ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ.....	7
1.1. Економічний зміст основних засобів, їх класифікація та оцінка.....	7
1.2. Стан дослідженості проблеми та наукові напрями її вирішення.....	15
РОЗДІЛ 2. ОБЛІК НАЯВНОСТІ ТА РУХУ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ.....	
2.1. Організаційно-правові засади діяльності та облікова політика підприємства.....	19
2.2. Облік основних засобів та відображення інформації у звітності.....	25
2.3. Податкові аспекти обліку операцій з руху основних засобів.....	32
РОЗДІЛ 3. АНАЛІЗ МАЙНОВОГО СТАНУ ПІДПРИЄМСТВА.....	
3.1. Фінансово-економічний стан суб'єкта господарювання.....	36
3.2. Аналіз структури та динаміки майна і джерел формування капіталу.....	43
3.3. Оцінювання оборотності та ефективності використання активів і пасивів.....	50
ВИСНОВКИ.....	58

ВСТУП

Актуальність теми. Виробничий процес неможливо уявити без такої складової, як основні засоби, що формують технічну базу підприємств. Рациональне й ефективне використання основних засобів – це важливий фактор зниження собівартості продукції і є на сьогодні однією з найактуальніших задач, що стоять перед суб'єктами господарювання різних галузей економіки, в тому числі сільськогосподарськими підприємствами. Від вирішення проблеми підвищення ефективності використання основних засобів залежить фінансово-економічний стан підприємства, конкурентоспроможність його продукції на ринку.

У більшості суб'єктів господарювання основні засоби мають значну частку в активах, а тому є одним із найважливіших об'єктів бухгалтерського обліку. Актуальні науково-методичні та практичні питання, що характеризують порядок бухгалтерського обліку основних засобів (надходження, амортизації, ремонту, списання, переоцінки), широко розглядаються у працях багатьох вчених-економістів, зокрема: Ф. Ф. Бутинця, Ю. А. Вериги, П. І. Гайдуцького, С. Ф. Голова, М. Я. Дем'яненка, В. М. Жука, Г. Г. Кірейцева, М. Ф. Огійчука, В. Я. Плаксієнка, Л. К. Сука та інших. Однак окремі аспекти зазначених проблем потребують подальшого вивчення та науково обґрунтованих рекомендацій у зв'язку із змінами нормативної бази бухгалтерського обліку в цілому та основних засобів, зокрема.

Основні засоби є важливим видом майнових ресурсів, що має безпосередній вплив на характеристики майнового стану суб'єктів господарювання. Вагомий внесок у методологію та практику аналізу майнового стану підприємств зробили В. Д. Базилевич, Г. І. Кіндрацька, Л. А. Лахтіонова, О. В. Павловська, В. О. Подольська, Ю. С. Цал-Цалко, М. Г. Чумаченко, Н. П. Шморгун та інші науковці. Разом із тим сучасна методична база з даної проблематики орієнтується насамперед на використання прийомів горизонтального і вертикального аналізу під час дослідження складу, структури

та динаміки майна і джерел формування капіталу. Водночас подальшого дослідження потребують питання факторного аналізу показників оборотності та ефективності використання активів і пасивів.

Отже, важливість і актуальність вказаних проблем, їх практичне значення та недостатнє теоретичне і методичне опрацювання зумовили вибір теми кваліфікаційної роботи, її мету, завдання та структурну побудову.

Мета і завдання дослідження. Мета дослідження полягає у викладенні методики обліку наявності й руху основних засобів та проведенні аналізу майнового стану сільськогосподарського підприємства.

Для досягнення поставленої мети в роботі вирішуються такі завдання:

- розкрити економічний зміст, класифікацію та оцінку основних засобів, узагальнити стан дослідженості проблеми та наукові напрями її вирішення;
- викласти організаційно-правові засади діяльності та облікову політику підприємства;
- розглянути особливості документування, синтетичного та аналітичного обліку наявності та руху основних засобів на підприємстві, розробити пропозиції з їх удосконалення;
- узагальнити податкові аспекти обліку власного капіталу;
- дослідити позитивні та негативні характеристики фінансово-економічного стану суб'єкта господарювання;
- проаналізувати структуру та динаміку майна і джерел формування капіталу;
- провести розрахунок показників оборотності та ефективності використання активів і пасивів, визначити вплив факторів на їх зміну.

Об'єкт і предмет дослідження. Об'єктом дослідження є облікові процедури відображення господарських операцій щодо наявності та руху основних засобів у Приватному підприємстві «XXX» Полтавського району. Предметом дослідження є теоретико-методичні засади, а також діюча практика обліку основних засобів та аналізу майнового стану сільськогосподарського підприємства.

Інформаційною базою виконання роботи слугували Статут і Наказ про облікову політику підприємства, документи первинного, синтетичного та аналітичного обліку наявності та руху основних засобів, фінансова звітність (форма № 1 «Баланс (Звіт про фінансовий стан), форма № 2 «Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід)», форма № 3 «Звіт про рух грошових коштів») Приватного підприємства «ХХХ» за 2020-2022 рр.

Наукова новизна одержаних результатів. Наукова новизна одержаних автором результатів полягає у наступному:

- удосконалено положення облікової політики щодо основних засобів (запропоновано доповнити Наказ про облікову політику підприємства такими положеннями з обліку основних засобів: до основних засобів належать матеріальні активи, первісна вартість яких більше 20000 грн; класифікація за групами та діапазони строків корисного використання; порядок оцінки та визначення ліквідаційної вартості; метод та порядок нарахування амортизації; порядок проведення переоцінки основних засобів та інші);

- запропоновано з метою уніфікації НП(С)БО 7 до МСБО 16: узгодити критерії визнання основних засобів та структуру їх об'єктів у НП(С)БО 7 із МСБО 16; включити в НП(С)БО 7 методи нарахування амортизації, які передбачені в МСБО 16; чітко сформулювати дії при списанні суми дооцінки об'єкта на нерозподілений прибуток у НП(С)БО 7;

- запропоновано схему детермінованого факторного аналізу показників чистої рентабельності сукупного капіталу та чистого доходу від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг).

Методи дослідження. Основою дослідження є фундаментальні положення економічної теорії, праці вітчизняних і зарубіжних вчених з проблем обліку основних засобів та аналізу майнового стану підприємств.

Для реалізації поставлених завдань дослідження використовувалися такі методи: діалектичний метод пізнання та теоретичного узагальнення – для комплексного дослідження питань бухгалтерського обліку основних засобів; абстрактно-логічний – для формулювання мети і завдань дослідження;

комплексно-системний підхід – для вивчення положень національного законодавства щодо методики обліку наявності та руху основних засобів; індукції та дедукції – для побудови системи показників оборотності та ефективності використання активів і пасивів; аналізу і синтезу – для оцінювання структури та динаміки майна і джерел формування капіталу; детермінованого факторного аналізу (ланцюгових підстановок) – для визначення впливу факторів на зміну показників чистої рентабельності сукупного капіталу та чистого доходу; графічний і табличний – для наочного відображення результатів дослідження.

Практичне значення одержаних результатів. Висновки і пропозиції за результатами дослідження можуть слугувати основою при розробленні системи заходів з удосконалення обліку основних засобів та поліпшення майнового стану сільськогосподарських підприємств.

Апробація результатів дослідження. Результати дослідження доповідалися й одержали позитивну оцінку на 2 науково-практичних конференціях, а саме: IV Міжнародній науково-практичній конференції «Бухгалтерський облік в управлінні підприємством: сучасні виклики» (м. Полтава, ПУЕТ, 10-11 травня 2023 року); III Міжнародній науково-практичній інтернет-конференції «Інноваційне підприємництво та торгівля: сучасний стан та перспективи розвитку» (м. Херсон – Кропивницький, ХДАЕУ, 23 травня 2023 р.).

Публікації. За результатами дослідження опубліковано 2 наукові праці загальним обсягом 0,27 друк. арк., у тому числі в матеріалах конференцій – 2 тези доповідей обсягом 0,27 друк. арк.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ОБЛІКУ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ

1.1. Економічний зміст основних засобів, їх класифікація та оцінка

У господарській сфері підприємства використовують засоби праці, які функціонують у своїй природній формі протягом численних років у сфері матеріального виробництва або в інших невиробничих галузях. Обсяги засобів праці, які належать певному підприємству, визначається як його основні засоби. Економічна суть цих основних засобів полягає в тому, що вони безпосередньо беруть участь у кількох виробничих циклах, зберігаючи свою природну форму до завершення терміну служби та поступово переносячи свою вартість на готовий продукт у вигляді амортизації. Щодо сутності основних засобів, цю інформацію можна подати у вигляді таблиці, поданої в додатку А, де представлено погляди науковців на дану категорію.

За даними додатку А можна зробити наступний висновок: більшість авторів при визначенні терміну «основні засоби» дотримуються визначення методологічної основи НП(С)БО 7 «Основні засоби» [37]. Для порівняння визначень терміну «основні засоби» проведемо аналіз дефініцій «основні засоби», як це показано у табл. 1.1.

Таблиця 1.1

Аналіз дефініцій поняття «основні засоби»

Критерії групування	Джерело										
	Герасим М.П.	Чебанова М.В.	Лишilenко О.В.	Пушкар М.С.	Ткаченко Н.М.	Велш Глен А.	Бутинець Ф.Ф.	Більський В. Г.	Хом'як Р. Л.	Черненко С.К.	Завгородний В.П.
Матеріальні об'єкти	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-	-
Матеріально-речові цінності	+	-	-	-	-	-	-	+	-	-	-
Матеріальні активи, що використовуються більше одного року	-	+	-	+	-	+	+	+	+	-	+

Проаналізувавши табл. 1.1, можна зробити висновок, що кожен автор подає власне тлумачення терміну «основні засоби» з погляду різних критеріїв групування (матеріальні об'єкти; матеріально-речові цінності; матеріальні активи, що використовуються більше одного року). Таким чином, дефініції, вказані в табл. 1.1, відрізняються.

Згідно з пунктом 4 НП(С)БО 7 «Основні засоби», основні засоби визначаються як матеріальні активи, які підприємство (установа) утримує для використання у процесі виробництва (діяльності), постачання товарів, надання послуг, здавання в оренду іншим особам або для здійснення адміністративних і соціально-культурних функцій, при цьому очікуваний строк корисного використання (експлуатації) їх більше одного року (або операційного циклу, якщо він триває довше за рік) [37].

З точки зору податкового законодавства, вказаного в статті 14.1.138 Податкового кодексу України, основні засоби визначаються як матеріальні активи, що включають запаси корисних копалин, надані в користування ділянки надр (за винятком вартості землі, незавершених капітальних інвестицій, автомобільних доріг загального користування, бібліотечних і архівних фондів, матеріальних активів, вартість яких не перевищує 20000 грн, невиробничих основних засобів і нематеріальних активів), що призначаються платником податку для використання у господарській діяльності платника податку, вартість яких перевищує 20000 грн і поступово зменшується у зв'язку з фізичним або моральним зносом та очікуваний строк корисного використання (експлуатації) якого з дати введення в експлуатацію становить понад один рік (або операційний цикл, якщо він триває довше за рік) [48].

Для належного обліку основних засобів важливо науково обґрунтувати їх класифікацію за найважливішими економічними і технічними ознаками. Згідно з НП(С)БО 7 «Основні засоби», основні засоби можна класифікувати за різними групами, як показано в табл. 1.2 [37].

Наведена класифікація не є єдиною, і сучасна література визначає кілька інших видів класифікацій основних засобів, що залежать від конкретних ознак.

Класифікація основних груп основних засобів

Назва групи	Характеристика
Земельні ділянки	Згідно зі статтею 2 Земельного кодексу України, всі ділянки розподіляються залежно від їхнього призначення на наступні категорії: сільськогосподарське використання, населені пункти (міста, селища міського типу та сільські населені пункти), промислові, транспортні, зв'язку, оборонні та інші, землі природоохоронного, оздоровчого, рекреаційного та історико-культурного призначення, лісовий фонд, водний фонд та резервні землі.
Капітальні витрати на поліпшення земель, не пов'язані з будівництвом	Витрати на поліпшення земель включають в себе витрати на меліоративні (осушувальні) та іригаційні роботи, а також антиерозійні заходи, такі як терасування та зміна рельєфу ярів.
Будівлі, споруди та передавальні пристрої	Поняття «будинки» включає в себе архітектурно-будівельні об'єкти, які призначені для створення умов праці, життя, обслуговування населення та зберігання матеріальних цінностей. До будівель входять всі комунікації всередині будівлі, необхідні для її експлуатації.
Машини та обладнання	Термін «машини» визначається як технічні пристрої, за допомогою яких здійснюється перетворення енергії, матеріалів і інформації для отримання необхідного корисного результату в процесі виконання технологічних операцій. Обладнання - це пристрій, який виробляє або перетворює енергію, матеріали та інформацію. Класифікація машин і обладнання здійснюється за функціональним принципом і за галузями виробництва.
Транспортні засоби	Транспортні засоби представляють собою засоби, призначені для перевезення людей або вантажів, а також обладнання або механізми, встановлені на них. Ця категорія включає в себе: автотранспорт, судна, залізничний транспорт, апарати літальні (повітряні й космічні), вело-, мототранспорт, електро-транспорт виробничий безрейковий.
Інструменти, прилади, інвентар (меблі)	Інструменти представляють собою знаряддя для ручної праці або виконавчих механізмів машин, які використовуються для виконання різних видів робіт. Прилади є засобами вимірювання, аналізу, обробки та відображення інформації, а також пристроями для регулювання, автоматичного та автоматизованого управління. Інвентар, який включає меблі, представляє собою сукупність різних предметів для господарського та виробничого використання.
Тварини	Представляють собою робочу та продуктивну худобу.
Багаторічні насадження	Багаторічні насадження – це рослини, які використовуються у виробництві (наприклад, для вирощування плодів, ягід) або для здачі в оренду чи в соціально-культурних цілях (декоративні дерева і кущі).
Інші основні засоби	Інші основні засоби включають засоби, які не обліковуються на субрахунках 101-108 рахунку 10 «Основні засоби».

Згідно із однією класифікацією, основні засоби можна поділити за такими критеріями: функціональне призначення, галузева належність, використання та

за належністю підприємству (рис. 1.1).

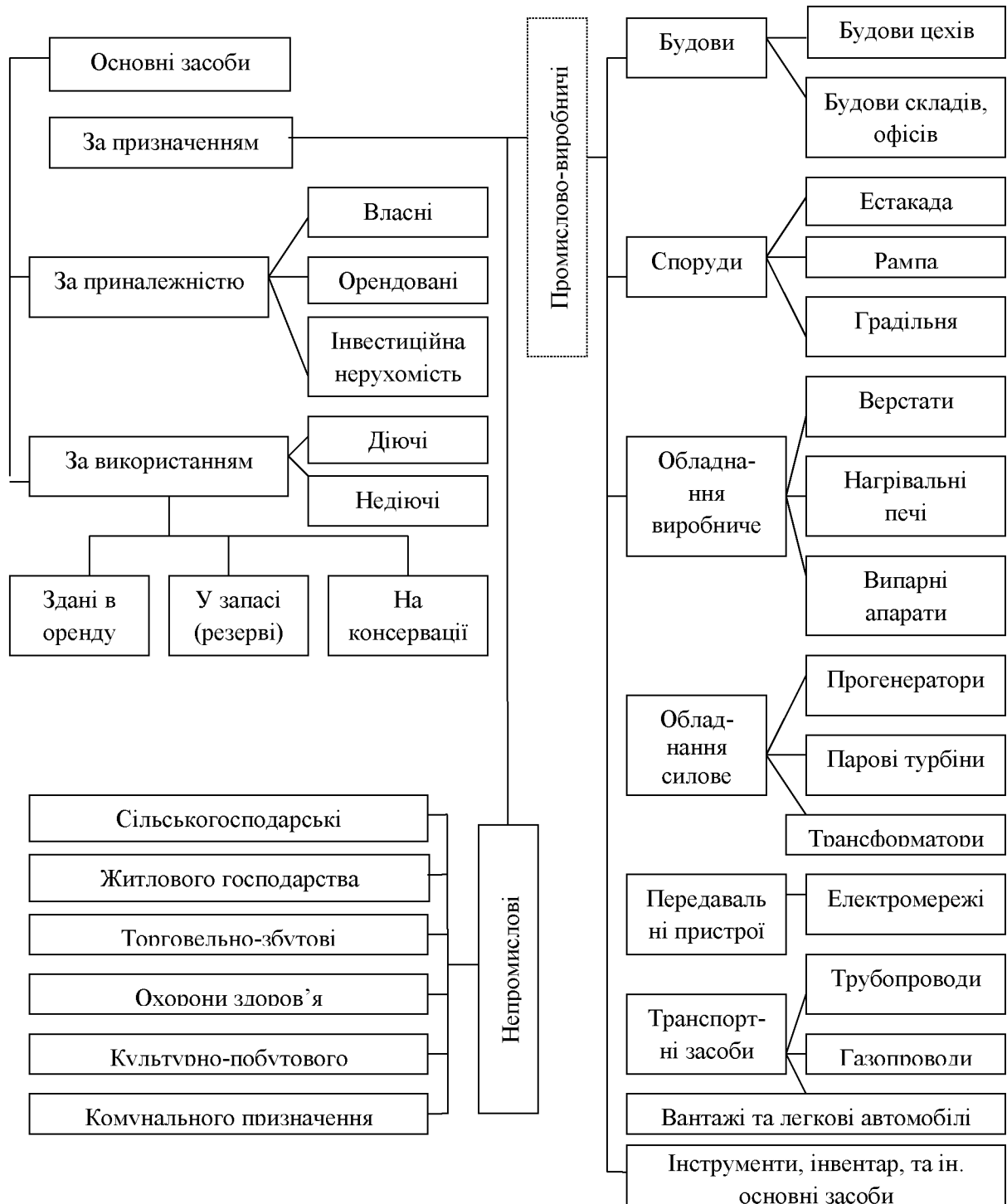

Рис. 1.1. Класифікація основних засобів за функціональним призначенням, галузевою ознакою, використанням та належністю

Відповідно до Податкового кодексу України є 16 груп основних засобів, з мінімально допустимими термінами їх експлуатації (додаток Б) [48].

Об'єктом обліку основних засобів є завершений пристрій із всіма його

приладами або окремий конструктивно-відокремлений елемент, призначений для виконання конкретних самостійних функцій. Також може бути врахований як відокремлений комплекс конструктивно поєднаних предметів однакового чи різного призначення, які обслуговуються спільними пристроями, приладдям, системою управління та спільним фундаментом. Це призводить до того, що кожен елемент може функціонувати виключно у складі даного комплексу, а не в самостійному режимі.

Якщо один об'єкт основних засобів складається з частин, які мають різні строки корисного використання, кожна з цих частин може бути визнана в бухгалтерському обліку як самостійний об'єкт основних засобів. Одиницею обліку основних засобів є окремий інвентарний об'єкт.

Інвентарним об'єктом основних засобів вважається закінчена будова з усіма пристосуваннями до неї або окремий, конструктивно відособлений предмет, що виконує самостійні функції.

Для організації обліку і забезпечення контролю за збереженням основних засобів кожному об'єкту основних засобів (інвентарному об'єкту), незалежно від того, чи знаходиться він в експлуатації, в запасі або на консервації, при прийнятті їх до бухгалтерського обліку повинен присвоюватися відповідний інвентарний номер. Цей номер зберігається за об'єктом протягом усього періоду його експлуатації на даному господарюючому суб'єкті та вказується в усіх первинних документах і реєстрах, які фіксують наявність і рух об'єкта.

У випадках, коли інвентарний об'єкт має кілька складових з різним строком корисного використання і вони розглядаються як самостійні об'єкти, кожній складовій присвоюється окремий інвентарний номер. Якщо для об'єкта, що складається з декількох частин, встановлюється загальний строк корисного використання, цей об'єкт реєструється під одним інвентарним номером. Інвентарні номери списаних з бухгалтерського обліку об'єктів основних засобів не використовуються повторно для обліку інших об'єктів протягом п'яти років після закінчення року списання.

Також важливо визначити порядок оцінки для правильного обліку

основних засобів за: первісною вартістю; залишковою вартістю; ліквідаційною вартістю; справедливою вартістю; переоціненою вартістю.

Згідно з НП(С)БО 7 «Основні засоби», придбані або створені засоби включаються до балансу підприємства за їхньою первісною вартістю [37]. Первісна вартість – це історична (фактична) собівартість необоротних активів у сумі грошових коштів або справедливої вартості інших активів, витрачених для їхнього придбання (створення). Формування початкової (первісної) вартості основних засобів визначається залежно від джерел їх надходження (табл. 1.3).

Таблиця 1.3

Формування первісної вартості основних засобів згідно НП(С)БО 7

«Основні засоби»

Шляхи надходження	Формування первісної вартості	п. НП(С)БО7
1	2	3
Придбані за грошові кошти	Суми, що сплачують постачальникам активів та підрядникам за виконання будівельно-монтажних робіт (без непрямих податків); реєстраційні збори, державне мито та аналогічні платежі, що здійснюються у зв'язку з придбанням (отриманням) прав на об'єкт основних засобів; суми непрямих податків у зв'язку з придбанням (створенням) основних засобів (якщо вони не відшкодовуються підприємству (установі)); суми ввізного мита; витрати зі страхування ризиків доставки основних засобів; витрати на встановлення, монтаж, налагодження основних засобів; інші витрати, безпосередньо пов'язані з доведенням основних засобів до стану, в якому вони придатні для використання із запланованою метою.	п. 8
Об'єкти основних засобів, зобов'язання за які визначені загальною сумою	Визначення розподілу цієї суми здійснюється відповідно до справедливої вартості окремого об'єкта основних засобів.	п. 9
Безоплатно отримані основні засоби	Дорівнює справедливій вартості на момент отримання з урахуванням витрат, передбачених у пункті 8.	п. 10
Основні засоби, що внесені до статутного капіталу підприємства	Справедлива вартість підприємства, яку визнають його засновники (учасники), враховуючи витрати, передбачені пунктом 8, що погоджена.	п. 10
Об'єкти, переведених до основних засобів з оборотних активів, товарів, готової продукції тощо	Дорівнює своєму собівартісному значенню, яке визначається відповідно до НП(С)БО 9 «Запаси» та НП(С)БО 16 «Витрати».	п. 11

1	2	3
Об'єкт основних засобів, отриманий в обмін на подібний об'єкт	Рівень вартості визначається як залишкова вартість переданого об'єкта основних засобів. У випадку, коли залишкова вартість переданого об'єкта перевищує його ринкову вартість, початковою вартістю отриманого в обмін на такий об'єкт основного засобу стає його ринкова вартість з урахуванням різниці, яка включається до витрат звітного періоду.	п.12

Залишкова вартість визначається як різниця між початковою (переоціненою) вартістю необоротного активу та загальною сумою накопиченої амортизації (зносу).

Ліквідаційна вартість представляє собою суму грошей або вартість інших активів, яку підприємство (установа) очікує отримати від реалізації (ліквідації) необоротних активів після закінчення їхнього корисного терміну експлуатації, враховуючи витрати, пов'язані із продажем (ліквідацією).

Справедлива вартість означає суму, за якою можливий обмін активу або розрахунок зобов'язання у результаті угоди між компетентними, зацікавленими та незалежними сторонами. Зазвичай справедлива вартість визначається ринковою вартістю за умови тривалого збереження способу господарського використання відповідних об'єктів, тобто використання для здійснення одного й того ж або аналогічного виду діяльності.

Переоцінка представляє собою перегляд вартості необоротних активів після їхньої перевірки.

Методи оцінки основних засобів залежать від джерел їх надходження на підприємство, проводяться шляхом визначення їх відновлювальної та залишкової вартостей.

Отримане в обміні майно (чи частковий обмін), яке є основним засобом, оцінюється за справедливою вартістю переданого негрошового активу. Ця оцінка плюсується або віднімається на суму грошових коштів або їх еквівалентів, отриманих чи переданих під час обміну.

Амортизація відображає процес поступового погашення вартості об'єкта

упродовж часу експлуатації. Об'єкт амортизації визначається як вартість, яка підлягає амортизації, за винятком вартості земельних ділянок, природних ресурсів і капітальних інвестицій. Амортизація нараховується протягом строку корисного використання об'єкта, встановленого підприємством при визнанні його як актива. Процес амортизації може бути призупинений на період реконструкції, модернізації, добудови, дообладнання та консервації.

Перегляд строку корисного використання основного засобу може відбутися у разі зміни очікуваних економічних вигод від його використання. Амортизація об'єкта основних засобів перераховується з урахуванням нового строку корисного використання, починаючи з місяця, наступного за місяцем зміни цього строку, і застосовується методами нарахування амортизації.

У додатку В наведено характеристику методів нарахування амортизації основних засобів, а також їхні переваги та недоліки.

Метод амортизації згідно НП(С)БО 7 обирається підприємством самостійно з урахуванням очікуваного способу отримання економічних вигод від його користування.

Метод переглядається у випадку зміни передбачуваного способу отримання економічних вигод від його використання. Початок нарахування амортизації за новим методом відбувається з наступного місяця після ухвалення рішення про зміну методу амортизації. Визначення строку корисного використання основних засобів є ключовою частиною облікового процесу нарахування амортизації. Підприємство самостійно встановлює термін корисного використання для об'єктів основних засобів з урахуванням різних факторів, таких як передбачуване використання об'єкта, очікувана потужність або продуктивність, очікуваний фізичний або моральний знос, а також правові або інші обмеження на використання активу.

Підприємства підтримують робочий стан своїх основних засобів та забезпечують їх функціонування як за допомогою поліпшень, так і за допомогою систем технічного обслуговування та планово-попереджувального ремонту.

1.2. Стан дослідженості проблеми та наукові напрями її вирішення

Нормативне регулювання бухгалтерського обліку основних засобів на мега-, макро та мікроекономічному рівнях наведене в додатку Г. При організації бухгалтерського обліку основних засобів необхідно керуватися певними законодавчими та нормативними документами, зміст яких відображений у додатку Д.

У НП(С)БО 7 «Основні засоби» наводиться визначення таких термінів як: амортизація, вартість, яка амортизується, група основних засобів, зменшення корисності, знос основних засобів, ліквідаційна вартість, основні засоби, об'єкт основних засобів, подібні (однорідні) об'єкти, первісна вартість, переоцінена вартість, строк корисного використання (експлуатації), чиста вартість реалізації необоротного активу, капітальні інвестиції в необоротні матеріальні активи, справедлива вартість, залишкова вартість, сума очікуваного відшкодування необоротного активу [37].

В стандарті дається класифікація основних засобів, на які розповсюджуються норми НП(С)БО 7 «Основні засоби». В ньому обумовлено: визнання та оцінка основних засобів, переоцінка основних засобів, амортизація основних засобів, зменшення корисності основних засобів, вибуття основних засобів. Окремим розділом визначено розкриття інформації про основні засоби в примітках до фінансової звітності.

В умовах сприяння інтеграційних процесів у економічному середовищі України, значення прозорості, достовірної та доступної для всіх користувачів бухгалтерської інформації постійно збільшується. Сучасні реалії вимагають адаптації національної системи обліку до стандартів міжнародної практики. Впровадження міжнародних стандартів обліку сприяє підвищенню прозорості та зрозумілості інформації щодо діяльності суб'єктів господарювання, що є важливим для іноземних інвесторів. У міжнародній практиці для обліку основних засобів використовують МСБО 16 «Основні засоби», порівняння норм якого з НП(С)БО 7 «Основні засоби» наведене в табл. 1.4.

**Порівняльна характеристика НП(С)БО 7 «Основні засоби» та МСБО 16
«Основні засоби» [58]**

Критерії	НП(С)БО 7	МСБО 16
Визначення	Матеріальні активи, які утримує підприємство (установа) для використання у виробництві, надання послуг, здачі в оренду чи для адміністративних і соціально-культурних функцій, вважаються об'єктами основних засобів, якщо їх очікуваний строк служби перевищує один рік (або операційний цикл, якщо він триває довше за рік).	Матеріальні ресурси, які утримуються для використання у виробництві, постачанні товарів чи наданні послуг, для здачі в оренду або адміністративних потреб; предмети основних засобів, призначені для очікуваного використання протягом тривалого періоду, розглядаються як активи.
Визнання	Об'єкти основних засобів визнаються активами лише в тому випадку, якщо є ймовірність отримання підприємством (установою) майбутніх економічних вигід від їх використання, і якщо вартість може бути достовірно визначена.	Собівартість об'єкта основних засобів слід визнавати активом лише в разі, якщо існує ймовірність того, що майбутні економічні вигоди, пов'язані з цим об'єктом, будуть доступні суб'єкту господарювання, і якщо собівартість може бути достовірно оцінена.
Оцінка під час визнання	Придбані (створені) основні засоби включаються в баланс підприємства (установи) за їх первісною вартістю.	Об'єкти основних засобів, які відповідають критеріям визнання активу, повинні бути оцінені за їх собівартістю.
Оцінка на дату балансу	Використання моделі переоцінки дозволяє підприємству оцінити об'єкт основних засобів знову, якщо залишкова вартість цього об'єкта значно відрізняється від його справедливої вартості на дату балансу. Це може призвести до перегляду вартості активу.	Суб'єкт господарювання повинен вибирати свою систему обліку вартості, яка може бути представлена або моделлю собівартості, або моделлю переоцінки, і цю політику слід застосовувати до всього класу основних засобів.
Методи нарахування амортизації	Існують різні методи нарахування амортизації, такі як прямолінійний метод, метод зменшення залишкової вартості, прискорений метод зменшення залишкової вартості, кумулятивний метод та виробничий метод. Кожен з цих підходів має свої особливості та вплив на фінансовий звіт підприємства.	Для цього можна скористатися різними методами, такими як прямолінійний метод, метод зменшення залишку та метод суми одиниць продукції.
Призупинення амортизації	Також важливо враховувати, що нарахування амортизації може бути призупинено на період реконструкції, модернізації, добудови, дообладнання та консервації об'єкта. Це враховується при обчисленні вартості активу під час цих процесів.	Важливо враховувати, що проведення ремонту та технічного обслуговування активу не звільняє від обов'язку нарахування амортизації.

Таким чином, існують спільні положення між внутрішніми та міжнародними стандартами бухгалтерського обліку. Однак у контексті оцінки, переоцінки основних засобів, визнання їх первісної вартості, амортизації та списання існують суттєві відмінності.

Відмінності між НП(С)БО 7 «Основні засоби» та МСБО 16 «Основні засоби» пояснюються тим, що міжнародний стандарт є загальним і не враховує національних особливостей бухгалтерського обліку. З метою уніфікації НП(С)БО 7 до МСБО 16 важливо здійснити наступні кроки [58]:

1. Узгодити критерії визнання основних засобів та структуру їх об'єктів у НП(С)БО 7 із МСБО 16.
2. Включити в НП(С)БО 7 методи нарахування амортизації, які передбачені в МСБО 16.
3. Чітко сформулювати дії при списанні суми дооцінки об'єкта на нерозподілений прибуток у НП(С)БО 7.

Отже, можна зробити висновок, що НП(С)БО 7 потребує змін і доповнень як щодо визначень, так і щодо сфери його застосування. Розв'язання цих проблем сприятиме гармонізації національної системи обліку основних засобів з міжнародним стандартом та подоланню неузгодженостей у їх обліку.

Однією з ключових труднощів у системі бухгалтерського обліку сільськогосподарських підприємств, яка потребує вирішення, є удосконалення стратегії підприємства щодо амортизації та більш розумний підхід до вибору методу нарахування амортизації, оскільки амортизація являє собою важливий елемент витрат на виробництво сільськогосподарської продукції.

Важливо розуміти, що вибір методу нарахування амортизації впливає на всі показники собівартості продукції, що відображає ефективність діяльності підприємства. З нашої точки зору, питання амортизації активів є складним і суперечливим, але водночас актуальним. У сфері сільського господарства, на жаль, амортизація не отримує належної уваги в реальному житті.

Ще однією основною трудностю у бухгалтерському обліку активів є їх недооцінка. Це пов'язано з тим, що лише невелика частка аграрних суб'єктів

господарювання проводить переоцінку. Це викликає подив, оскільки практично у кожному підприємстві є значний обсяг матеріально-технічної бази, і її первісна вартість постійно змінюється.

Глибше досліджуючи цю проблему з точки зору законодавства, виникає низка нерозв'язаних питань, пов'язаних із переоцінкою, які потребують уточнень. Загальновідомо, що підприємство може переоцінювати об'єкти основних засобів, якщо залишкова вартість суттєво відрізняється від їх справедливої вартості на дату балансу.

Визначення не є обов'язковим і може бути використане добровільно. Підприємство має можливість самостійно вирішувати, чи проводити переоцінку, і цей підхід не є оптимальним. Для кожного підприємства важливо встановити конкретні умови і обставини, за яких переоцінка буде обов'язковою. Рекомендується використовувати таблицю, що враховує коефіцієнти інфляції за рік. Якщо індекс інфляції менше 1, переоцінка не потрібна; у випадку значення більше 1, проведення переоцінки обов'язкове. Інфляція є ключовим показником, який відображає зміни цін на товари та послуги.

Новостворений основний засіб являє собою об'єкт, виготовлений на підприємстві власними силами, часто без належної документації. Деякі об'єкти, такі як причепи, сіялки, і будівлі, що використовуються у господарській діяльності, можуть бути неправильно обліковані та не включені до балансу підприємства. Щоб коректно оцінити такий об'єкт, бухгалтер повинен розрахувати всі затрати на його виготовлення, включаючи заробітну плату, витрати на матеріали, метал тощо. Після цього складається акт виготовлення основного засобу, на підставі якого об'єкт включається до балансу підприємства. Акт містить назву підприємства, номер та дату його складання, підпис керівника господарства, а також інформацію про основні засоби, включаючи їх розташування, рахунок обліку, інвентарний номер, первісну вартість, знос та перелік робіт по наладці.

РОЗДІЛ 2

ОБЛІК НАЯВНОСТІ ТА РУХУ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ

2.1. Організаційно-правові засади діяльності та облікова політика підприємства

Об'єктом дослідження є Приватне підприємство «ХХХ», яке створене в результаті реорганізації шляхом перетворення сільськогосподарського товариства з обмеженою відповідальністю «імені Калашника» Полтавського району та є правонаступником всього майна, майнових і немайнових прав та обов'язків СТОВ «імені Калашника», код ЄДРПОУ 3769669. Скорочена назва – ПП «ХХХ». Вид економічної діяльності – вирощування зернових культур, бобових культур і насіння олійних культур. Підприємство діє на підставі Конституції України, Цивільного кодексу України, Господарського кодексу України та інших законодавчих і нормативних актів.

Юридична адреса підприємства: 38753, Полтавська область, Полтавський район, с. Калашники, вул. Лобача, 20а. У цілому ПП «ХХХ» має вигідне адміністративне розташування і досить сприятливі природно-кліматичні умови для ефективного ведення аграрного виробництва.

Підприємство засноване з метою одержання прибутку і наступного його розподілу між власниками, підтримки національного товаровиробника, створення нових робочих місць, сприяння розвитку економіки України.

Підприємство є юридичною особою з моменту його державної реєстрації, має самостійний баланс, рахунки в банках, круглі печатки зі своїм найменуванням, штампи, фірмові бланки, фірмовий знак та інші реквізити.

Підприємство є приватним власником свого майна, земельних ділянок, переданих йому у власність засновниками, доходів, одержаних від господарської діяльності. Підприємство самостійно відповідає за своїми зобов'язаннями усім належним йому майном, на яке відповідно до чинного законодавства може бути звернено стягнення. Засновники (власники)

підприємства не відповідають за зобов'язаннями підприємства, а підприємство не відповідає за зобов'язаннями його Засновників (власників).

Майно підприємства становлять основні фонди та обігові засоби (кошти), земельні ділянки, а також інші цінності, вартість яких відображається у самостійному балансі. Джерелами формування майна підприємства є:

- грошові та майнові внески Засновників (власників);
- доходи, одержані від реалізації продукції, послуг, а також від інших видів господарської діяльності;
- кредити банків та інших кредиторів;
- майно, придбане в інших суб'єктів господарювання, організацій і громадян у встановленому законодавством порядку;
- капітальні вкладення і дотації з бюджетів;
- благодійні внески, пожертвування українських та іноземних підприємств і громадян;
- інші джерела, не заборонені законодавчими актами України.

Для забезпечення діяльності ПП «XXX» за рахунок грошових внесків Засновників (власників) створено Статутний капітал, розмір якого в 2020-2022 рр. становив 502000,00 грн.

Підприємство самостійно планує свою виробничо-господарську та іншу діяльність, а також соціально-економічний розвиток трудового колективу на основі договорів з постачальниками і споживачами.

Прибуток підприємства утворюється з надходжень від господарської діяльності після покриття матеріальних та прирівняних до них витрат і витрат на оплату праці. З економічного прибутку підприємства сплачуються проценти по кредитах банку та по облігаціях, також сплачуються передбачені законодавством України податки та інші обов'язкові платежі до бюджету.

Чистий прибуток, одержаний після зазначених розрахунків, залишається у повному розпорядженні підприємства, Засновники (власники) якого визначають напрямки його використання. Частина чистого прибутку підприємства в розмірі не менше 10 % розподіляється між Засновниками

(власниками) підприємства пропорційно їх часткам в Статутному капіталі, інша частина прибутку може бути направлена на розвиток підприємства або виконання окремо визначених проектів і планів.

Управління діяльністю підприємства здійснюють його органи та посадові особи. Вищим органом підприємства є загальні збори Засновників (власників) підприємства. Вони складаються із Засновників (власників) підприємства або їх представників. Загальні збори Засновників (власників) мають право приймати рішення з усіх питань діяльності підприємства, у тому числі з тих, що передані загальними зборами до компетенції виконавчого органу підприємства.

Одноосібним виконавчим органом є директор підприємства, який здійснює поточне керівництво підприємством з усіх питань, крім тих, що входять до виключної компетенції загальних зборів Засновників (власників) підприємства. Директор призначається (обирається) загальними зборами Засновників (власників) підприємства на 5 років з правом продовження повноважень на новий строк. Директор підзвітний загальним зборам Засновників (власників) підприємства і організує виконання їх рішень.

Контроль за діяльністю директора підприємства здійснюється ревізійною комісією, голова та члени якої призначаються загальними зборами Засновників (власників) підприємства з їх числа, в кількості 6 осіб строком на 5 років. Ревізійна комісія складає висновок по річних звітах і балансах. Без висновку ревізійної комісії вищий орган управління підприємства не має права затверджувати баланс підприємства.

Підприємство здійснює бухгалтерський облік наслідків своєї роботи, складає статистичну звітність і подає її в установленому обсязі органам державної статистики. Бухгалтерський, оперативний і статистичний облік на підприємстві здійснюються у відповідності до вимог чинного законодавства України. Відповідальність за стан обліку, своєчасне подання бухгалтерської та іншої звітності покладається на головного бухгалтера.

Підприємство самостійно розробляє і затверджує штатний розпис, встановлює форми, системи і розміри оплати праці, а також інші види доходів.

Праця окремих працівників може здійснюватись як на основі штатних посад, так і за сумісництвом. Штатні працівники підприємства підлягають соціальному і медичному страхуванню та соціальному забезпеченню у порядку і на умовах згідно діючому законодавству України.

За рахунок прибутку підприємство може здійснювати різноманітні стимулюючі доплати, компенсації, додаткові відпустки та надавати інші соціальні пільги. Підприємство забезпечує всім працюючим безпечні умови праці, а також здійснює, у разі необхідності, підготовку та перепідготовку кадрів або фінансує фахову перепідготовку працівників.

Кожен із працівників підприємства повинен суворо зберігати конфіденційність отриманої інформації і вживати заходів для запобігання її розголошенню. Відповідальність за розголошення відомостей, які становлять комерційну таємницю підприємства, встановлюється законодавством.

Організація облікового процесу на підприємстві значною мірою залежить від організації роботи облікового апарату, структура та штатна чисельність якого затверджуються Засновниками (власниками) підприємства. Основними принципами роботи бухгалтерської служби у ПП «ХХХ» є:

- узгодженість між відділами і виконавцями;
- зв'язок між бухгалтерією та іншими структурними підрозділами підприємства, а також із зовнішніми установами (організаціями);
- оперативність керівництва та швидкість виконання функцій;
- високоякісне обслуговування підприємства та його відвідувачів;
- доведення кількості операцій до необхідного мінімуму та ліквідація паралелізму.

У виробничих підрозділах підприємства реалізуються функції збору та, за необхідності, попередньої обробки бухгалтерських даних, а формування звітних даних, ведення аналітичного та синтетичного обліку на основі первинних і зведених документів та розробку звітності здійснює центральна бухгалтерія підприємства.

Згідно ст. 8 Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову

звітність в Україні» підприємство самостійно визначає облікову політику [53], яка є елементом системи організації бухгалтерського обліку на підприємстві.

Відповідно до ст. 1 Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні»: «облікова політика – сукупність принципів, методів і процедур, що використовуються підприємством для ведення бухгалтерського обліку, складання та подання фінансової звітності» [53]. На облікову політику підприємства впливають різноманітні чинники [32]:

- форма власності та організаційно-правова форма підприємства;
- вид діяльності;
- організаційна структура управління та виробнича структура підприємства;
- кількість господарських операцій, обсяги діяльності, чисельність персоналу, наявність відокремлених структурних підрозділів, дочірніх підприємств, філій тощо;
- особливості оподаткування підприємства;
- поточна та стратегічна мета бізнесу;
- ступінь матеріально-технічного оснащення (наявність комп'ютерної техніки, можливості програмного забезпечення);
- рівень кваліфікації працівників бухгалтерії;
- технологічні особливості виробництва, особливості організації процесів постачання та збуту;
- система та форми розрахунків з покупцями та постачальниками;
- взаємини з фінансовими структурами;
- система звітності перед власниками, а також іншими користувачами облікової інформації;
- стан законодавства та перспективи його зміни.

У розпорядчому документі про облікову політику наводяться принципи, методи і процедури, які використовуються підприємством для ведення бухгалтерського обліку, складання і подання фінансової звітності та щодо яких нормативно-правовими актами з бухгалтерського обліку передбачено більш ніж

один їх варіант, а також попередні оцінки, які використовуються підприємством із метою розподілу витрат між відповідними звітними періодами. Облікова політика розкривається у примітках до фінансової звітності, де підприємство висвітлює обрану облікову політику шляхом опису принципів оцінки статей звітності та методів обліку за окремими її статтями.

Основними положеннями з обліку основних засобів, що повинні відображатися у наказі про облікову політику підприємства, є [32]:

- класифікація основних засобів за групами;
- діапазони строків корисного використання основних засобів;
- межа істотності;
- порядок оцінки основних засобів та визначення ліквідаційної вартості;
- метод та порядок нарахування амортизації основних засобів;
- порядок проведення переоцінки основних засобів;
- порядок обліку витрат на утримання основних засобів та їх ремонту.

У зв'язку з цим, окремі положення Наказу про облікову політику ПП «ХХХ» щодо основних засобів потребують розширення та удосконалення у зв'язку зі змінами нормативно-правової бази ведення бухгалтерського обліку.

Так, у Наказі про облікову політику необхідно зазначити, що до основних засобів належать матеріальні активи, первісна вартість яких більше 20000 грн. Водночас згідно вимог Податкового кодексу України [48] необхідно вказати такі уточнення щодо нарахування амортизації в податковому обліку:

- не нараховують амортизацію на основні засоби груп 1 (земельні ділянки) і 13 (природні ресурси);
- метод прискореного зменшення залишкової вартості можна застосовувати до основних засобів тільки груп 4 (машини та обладнання) і 5 (транспортні засоби);
- при амортизації основних засобів груп 9 (інші основні засоби), 12 (тимчасові (нетитульні) споруди), 14 (інвентарна тара), 15 (предмети прокату) застосовують прямолінійний або виробничий методи.

Також п. 146.21 Податкового кодексу України передбачає проведення

переоцінки основного засобу шляхом щорічної індексації вартості основних засобів, що підлягають амортизації, і суми нарахованої амортизації. Про необхідність та умови проведення такої переоцінки доцільно зазначити в Наказі про облікову політику підприємства. Зауважимо, що така переоцінка не передбачена НП(С)БО, тому в наказі слід виділити окремо правила переоцінки для бухгалтерського і податкового обліку.

Таким чином, одним із найактуальніших питань організації бухгалтерського обліку в ПП «XXX» є формування облікової політики. Ключовим аспектом вирішення проблемних питань є затвердження нової редакції Наказу про облікову політику підприємства, оскільки він дає можливість керівництву отримувати оперативні облікові дані для прийняття обґрунтованих управлінських рішень.

2.2. Облік основних засобів та відображення інформації у звітності

Відповідно до статті 9 Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні», основою для ведення бухгалтерського обліку господарських операцій є первинні документи, що зафіксують факти виконання цих операцій [53]. Первинні документи складаються на підприємстві під час проведення господарської операції, або, в разі неможливості, негайно після її завершення. Відповідальність за невчасне складання первинних документів та недостовірність відображених у них даних несуть особи, які їх склали та підписали.

Сутністю первинного обліку є фіксація та реєстрація господарського факту (явища або процесу) через первинне спостереження та вимірювання в натуральному та вартісному вираженні. Ці дані фіксуються у носіях облікової інформації, а саме в документах. Однак головний бухгалтер має право визначити, які саме документи використовувати на підприємстві, враховуючи його розміри та специфіку (матеріальне виробництво, будівництво тощо).

У ПП «XXX» для бухгалтерського обліку основних засобів передбачені типові форми первинних документів (додаток Е). Схема документообороту операцій обліку основних засобів наведена на рис. 2.1.

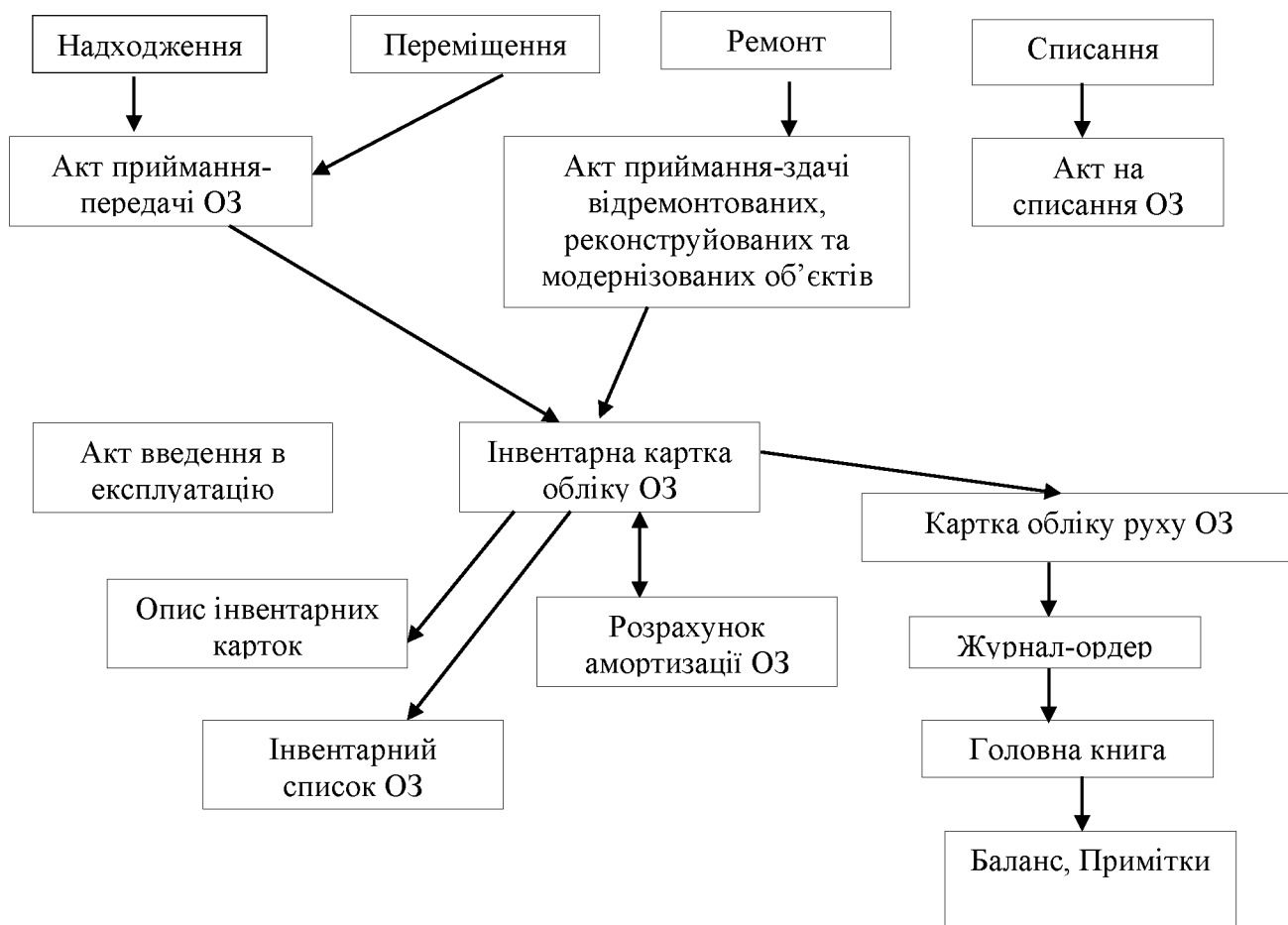

Рис. 2.1. Документооборот операцій обліку основних засобів

Облік основних засобів у ПП «XXX» ведеться на рахунку 10 «Основні засоби». Цей рахунок призначений для систематичного обліку та узагальнення інформації щодо наявності та руху власних основних засобів, а також тих, що отримані за умов фінансового лізингу. Рахунок 10 «Основні засоби» розподіляється на відповідні субрахунки.

Отримання основних засобів відбувається у результаті таких операцій, як: купівля за плату; будівництво (за допомогою підряду або господарських методів); внесення засновниками до статутного капіталу; безоплатне отримання; обмін на неподібні об'єкти. Методика обліку операцій з отримання

основних засобів (купівлі) відображена в табл. 2.1.

Таблиця 2.1

Кореспонденція рахунків з обліку придбання основних засобів

Зміст господарської операції	Дт	Кт	Сума, грн
На умовах передоплати			
Постачальник й одержувач - платники ПДВ			
Перераховано попередню оплату за ОЗ	371	311	40000
Відображено ПДВ	641	644	8000
Отримано ОЗ від продавця	15	63,685	40000
Списано податковий кредит по ПДВ	644	63,685	8000
Здійснено залік заборгованості	63,685	371	40000
Введено ОЗ в експлуатацію	10	15	40000
Постачальник й/або одержувач - неплатники ПДВ			
Перераховано попередню оплату за ОЗ	371	311	40000
Відображено ПДВ	15	685	40000
Здійснено залік заборгованості	63,685	371	40000
Введено ОЗ в експлуатацію	10	15	40000
На умовах післяоплати			
Постачальник й одержувач - платники ПДВ			
Надійшов ОЗ від постачальника	15	63,685	45000
Відображено ПДВ	641	63,685	9000
Введено ОЗ в експлуатацію	10	15	45000
Перераховано кошти постачальнику за ОЗ	63,685	311	54000
Постачальник й/або одержувач - не платники ПДВ			
Надійшов ОЗ від постачальника	15	63,685	45000
Введено ОЗ в експлуатацію	10	15	45000
Перераховано кошти постачальнику за ОЗ	63,685	311	45000

Одним із важливих джерел формування основних засобів на підприємстві є їх створення. Створення основних засобів може відбуватися двома способами: самостійно (власними зусиллями) або залученням сторонніх осіб та організацій.

Інформація щодо обліку будівництва основних засобів за господарським та підрядним методами відображена в табл. 2.2.

Відповідно до чинного законодавства підприємства мають право реалізовувати надлишкові основні засоби, передавати їх іншим підприємствам, установам, організаціям або ліквідувати, якщо вони фізично чи морально застаріли, а ремонт стає неможливим або економічно не вигідним. Також, така можливість виникає внаслідок аварії, пожежі чи стихійного лиха. При реєстрації економічних операцій, пов'язаних із видаленням основних засобів,

Таблиця 2.2

Оформлення в обліку операцій по створенню основних засобів

Зміст господарської операції	Дт	Кт	Сума, грн
Підрядний спосіб будівництва			
Відображено затрати на проектні, будівельно-монтажні роботи за рахунками підрядників, проектних організацій	15	63	290000
Відображено ПДВ	641	63	58000
Створений об'єкт вводиться в експлуатацію	10	15	348000
Будівництво господарським способом			
Використання власних матеріалів на виготовлення об'єкта	15	20	30000
Нарахована заробітна плата включається до складу капітальних інвестицій	15	661	18000
Нарахування на фонд оплати праці включаються до складу капітальних інвестицій	15	65	6670
Інші витрати включаються до складу капітальних інвестицій	15	68	10640
Створений об'єкт вводиться в експлуатацію	10	15	65310

підприємства проводять відповідні бухгалтерські записи (табл. 2.3).

Таблиця 2.3

Облік вибуття основних засобів з різних джерел

Зміст господарської операції	Дт	Кт	Сума, грн
Переведено ОЗ до складу необоротних активів, утримуваних для продажу (на суму залишкової вартості)	286	10	9000,00
Списана сума зносу по реалізованих основних засобах	131	10	5000,00
Відображена продажна вартість основних засобів, що підлягає отриманню від покупця	377	712	5040,00
Нараховане податкове зобов'язання з ПДВ	712	641	840,00
Списана собівартість реалізованого ОЗ, утриманого для продажу	943	286	9000,00
Надійшли грошові кошти від покупця	311	377	5040,00
Списана залишкова вартість на фінансові результати	793	943	9000,00
Відображене списання доходу від реалізації основних засобів (5040-840)	712	793	4200,00
Фінансові результати від реалізації основних засобів списані на збитки	442	793	4800,00

Під час функціонування основні засоби, залишаючись у своїй первинній фізичній формі, поступово витрачаються (фізично та морально), передаючи свою вартість поетапно на собівартість нового продукту. З метою накопичення коштів для повного відновлення витрат на старіючі об'єкти, вартість зношеної частки основних засобів у формі амортизаційних відрахувань включається до

витрат на виробництво чи обіг.

У НП(С)БО 7 «Основні засоби» амортизацію визначено як систематичний розподіл вартості об'єкта основних засобів, який підлягає амортизації, протягом терміну його корисного використання [37].

У ПП «ХХХ» амортизація нараховується прямолінійним методом. Сума нарахованої амортизації по основних засобах включається у витрати тих ділянок виробництва (обігу), де знаходяться в експлуатації основні засоби, і в бухгалтерському обліку відображається записом по кредиту рахунка 131 «Знос основних засобів» (табл. 2.4).

Таблиця 2.4

Облік амортизації основних засобів

Зміст господарської операції	Дт	Кт	Сума, грн
Нараховано амортизацію виробничого обладнання	23	131	18200
Нараховано амортизацію основних засобів загальновиробничого призначення	91	131	11020
Нараховано амортизацію основних засобів, що використовуються в процесі управління підприємства	92	131	7350
Нараховано амортизацію основних засобів, що використовуються при збутовій діяльності	93	131	3794
Нараховано амортизацію основних засобів соціально-культурного та житлово-комунального господарства	94	131	5460

Для забезпечення експлуатаційності та ефективного використання, а також для продовження термінів служби, основні засоби періодично піддаються ремонтам – як поточним, так і капітальним. Підприємство самостійно планує витрати на різновиди ремонтів, урахуваючи технічний стан об'єктів основних засобів та наявність матеріальних і фінансових ресурсів. Основу розподілу ремонтів на капітальні та поточні складає принцип складності та регулярності проведення ремонтних робіт.

У ПП «ХХХ» ремонт основних засобів здійснюється двома методами – підрядним та господарським. При підрядному методі всі види робіт виконує підрядна організація, а замовник-підприємство оплачує рахунки за виконані та прийняті роботи на підставі актів (виходячи з договірної вартості).

За господарським методом витрати на ремонт основних засобів

відображаються на дебеті рахунків обліку витрат виробництва або обігу, в кореспонденції з кредитом відповідних рахунків. Якщо ремонт виконується власними силами підприємства, облік таких витрат проводиться на дебеті відповідних рахунків витрат, що стосуються конкретного об'єкта.

У випадку переоцінки індивідуального об'єкта основних засобів всі інші активи, що входять до цієї самої групи, також підлягають переоцінці.

Процес переоцінки первинної вартості та зносу об'єкта основних засобів визначається шляхом множення відповідно первинної вартості чи зносу на індекс переоцінки. Цей індекс встановлюється шляхом ділення справедливої вартості об'єкта, що піддається переоцінці, на його залишкову вартість.

Сума переоцінки залишкової вартості об'єкта основних засобів відображається як складова додаткового капіталу (рахунок 41 «Капітал у дооцінках», субрахунок 411 «Дооцінка (уцінка) основних засобів»), у той час як сума уцінки відображається як частина витрат звітного періоду (рахунок 975 «Уцінка необоротних активів і фінансових інвестицій»).

У випадку перевищення суми попередніх дооцінок над сумою попередніх уцінок залишкової вартості об'єкта основних засобів під час наступної переоцінки вартості об'єкта, це перевищення враховується як частина доходів звітного періоду (рахунок 746 «Інші доходи від звичайної діяльності»). Різниця між сумою останньої переоцінки залишкової вартості об'єкта основних засобів і вказаним перевищенням відображається як частина додаткового капіталу (рахунок 41 «Капітал у переоцінках», субрахунок 411 «Переоцінка (недооцінка) основних засобів»). Перевищення суми попередніх переоцінок над сумою попередніх уцінок залишкової вартості об'єкта основних засобів використовується для зменшення додаткового капіталу (дебет рахунка 41 «Капітал у переоцінках», субрахунок 411 «Переоцінка (недооцінка) основних засобів») і включається до витрат звітного періоду.

При вибутті об'єктів основних засобів, які раніше були переоцінені, перевищення суми попередніх дооцінок над сумою попередніх уцінок залишкової вартості таких об'єктів включається до складу нерозподіленого

прибутку (кредит рахунка 441 «Прибуток нерозподілений») з одночасним зменшенням додаткового капіталу. Порядок відображення господарських операцій, пов'язаних з переоцінкою об'єктів основних засобів, наведено в додатку Ж.

Належний облік основних засобів на підприємстві є гарантією інформованості щодо наявності засобів праці і забезпечує постійний контроль за їх ефективним використанням. Згідно зі статтею 3 Закону № 996-XIV та пунктом 4 НП(С)БО 1, складання фінансової звітності має на меті надання користувачам повної, правдивої та об'єктивної інформації щодо фінансового стану, результатів діяльності та грошового руху підприємства [53, 36].

У табл. 2.5 представлено інформацію щодо розкриття інформації про основні засоби у звітності.

Таблиця 2.5

Відображення інформації про основні засоби у фінансової звітності

Назва та розділ форми звітності		Назва статті	Код рядка
1		2	3
Баланс (Звіт про фінансовий стан)	Розділ I активу «Необоротні активи»	Основні засоби	1010
		Первісна вартість	1011
		Знос	1012
Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід)	Розділ III «Елементи операційних витрат»	Амортизація	2515
Звіт про рух грошових коштів (за прямим методом)	Розділ II «Рух коштів у результаті інвестиційної діяльності»	Надходження від реалізації НА	3205
		Витрачання на придбання НА	3260
Звіт про рух грошових коштів (за не прямим методом)	Розділ I «Рух коштів у результаті операційної діяльності»	Коригування на амортизацію НА	3505
		Розділ II «Рух коштів у результаті інвестиційної діяльності»	
		Надходження від реалізації НА	3205
	Витрачання на придбання НА	3260	
Звіт про власний капітал		Дооцінка (уцінка) НА	4111

1		2	3
Примітки до річної звітності	Розділ 2. Основні засоби	У відповідних графах представлено дані про ОЗ в розрізі: - залишок на початок і кінець року; - зміни (надійшло, вибуло, переоцінено); - сума нарахованої амортизації за рік; - інші зміни та внутрішнє переміщення об'єктів.	100-260
Звіт про наявність і рух основних засобів, амортизацію за 20__ рік	Розділ 1. Наявність і рух ОЗ		001-101
	Розділ 2. Склад ОЗ	Наводиться інформація про наявні НА на кінець року	200-216

Форма № 5 «Примітки до річної звітності» є особливою формою фінансових звітів, в якій повноцінно висвітлюється зміст облікової політики, прийнятої на підприємстві. Інформація про основні засоби наведена в розділі II «Основні засоби», а саме в рядках 100–180, 260. Крім того, у примітках до річної фінансової звітності обов'язково має бути представлена наступна інформація стосовно основних засобів: групи основних засобів; код рядка; залишок на початок року (початкова вартість, амортизація); надходження протягом року; переоцінка (початкова вартість, амортизація); вибуття протягом року (початкова вартість, амортизація); нарахована амортизація; збитки від зменшення корисності; інші зміни (початкова вартість, амортизація); залишок на кінець року (початкова вартість, амортизація); отримані за фінансовою орендою (початкова вартість, амортизація); передані в оперативну оренду (початкова вартість, амортизація).

2.3. Податкові аспекти обліку операцій з руху основних засобів

В обліку податків початкова вартість основних засобів є одним з показників для обчислення податкової амортизації. Нові необоротні активи визнаються в обліку за їх початковою (первісною) вартістю, що включає загальну суму витрат, які підприємство зазнало під час капітальних інвестицій у їх придбання або створення. При виготовленні основного засобу власними

силами витрати в податковому обліку можуть відрізнятися від їх собівартості у фінансовому обліку, в залежності від того, чи є суб'єкт господарювання платником податку.

Правила формування початкової (первісної) вартості основних засобів відповідають вимогам НП(С)БО 7, але сама вартість може відрізнятися в залежності від конкретного об'єкта та ситуації. Всі витрати, які підлягають амортизації для певного об'єкта, повинні відповідати вимогам кодексу щодо визнання витрат та їх документального оформлення. Особливості формування балансової вартості в податковому обліку виникають при придбанні основних засобів за кредитні кошти.

Безоплатно отримані основні засоби визнаються оподатковуваним доходом відповідно до положень бухгалтерського обліку та податкового законодавства. Однак, якщо в бухгалтерському обліку дохід нараховується одночасно з амортизацією, то в податковому обліку амортизація за такими активами не нараховується (за винятком безоплатно отриманих основних засобів, передбачених ст. 144.1 ПКУ), а податок на прибуток обчислюється у момент отримання об'єкта основних засобів.

Механізм відображення безоплатно отриманих основних засобів за ст. 135 ПКУ передбачає їх включення до складу інших доходів, які враховуються при обчисленні об'єкта оподаткування, включаючи вартість товарів, робіт, послуг, отриманих безоплатно протягом звітного періоду, з визначенням не нижче звичайної ціни. При оприбуткуванні основного засобу важливо правильно встановити його групу, оскільки це визначатиме мінімальний строк корисного використання та метод амортизації, за яким буде нараховуватися амортизація [48].

Податковий кодекс України встановлює обмеження для вибору методу нарахування амортизації в залежності від основних засобів. Витрати на придбання, виготовлення, будівництво, реконструкцію, модернізацію та інші поліпшення основних засобів та витрати, пов'язані з видобутком корисних копалин, а також придбання (виготовлення) нематеріальних активів не

вважаються витратами і підлягають амортизації. В податковому обліку амортизуються об'єкти основних засобів вартістю від 20000 грн (за винятком невиробничих) з урахуванням мінімально допустимих строків експлуатації та інших обмежень, встановлених у ст. 138 ПКУ [48].

Під час введення об'єкта основного засобу в експлуатацію ключовим є не лише визначення віднесення об'єкта до відповідної податкової групи, але й вибір методу податкової амортизації, а також обов'язкове його зазначення в Наказі про облікову політику підприємства (ст. 145.1.9 ПКУ). Аналіз цієї статті дозволяє зробити висновок, що в бухгалтерському та податковому обліку метод нарахування амортизації повинен бути однаковим.

В бухгалтерському обліку підприємство може самостійно встановлювати вартісний критерій визнання об'єкта основним засобом. Витрати на поточний ремонт основних засобів в бухгалтерському обліку включаються до поточних операційних витрат і відображаються за ступенем їх здійснення, а витрати на капітальний ремонт визнаються витратами звітного періоду.

Для цілей оподаткування витрати на ремонт та поліпшення основних засобів (модернізація, модифікація, добудова, дообладнання, реконструкція) у розмірі, що перевищує 10 % сукупної балансової вартості всіх груп основних засобів, що підлягають амортизації, на початок звітного податкового року відноситься до об'єкта основних засобів, щодо якого здійснюються ремонт та поліпшення. Сума витрат, що не перевищує 10 %, відноситься до витрат того звітного податкового періоду, в якому такі ремонт та поліпшення були здійснені (згідно з п. 15 НП(С)БО 7, витрати, що здійснюються для підтримання об'єкта в робочому стані, та одержання первісно визначеної суми майбутніх економічних вигод від його використання, включаються до складу витрат; відповідно до п. 14 НП(С)БО 7, первісна вартість основних засобів збільшується на суму витрат, пов'язаних з поліпшенням об'єкта, що приводить до збільшення майбутніх економічних вигод, первісно очікуваних від його використання) [37].

Для оподаткування збільшення первісної вартості об'єкта основних

засобів після його ремонту та поліпшення необхідно враховувати дві умови:

- зростання очікуваних економічних вигод від його використання;
- перевищення суми поліпшень більше ніж на 10 %.

Спочатку платник використовує ліміт у 10 %, а витрати, які перевищують цей ліміт, спрямовуються на збільшення первісної вартості конкретних основних засобів, після чого їх амортизують.

Підприємство може переоцінити об'єкт, якщо його залишкова вартість відрізняється від справедливої на дату балансу. Це може призвести до появи доходів і витрат. Результати переоцінки можуть впливати на суму амортизації об'єкта основних засобів після переоцінки.

Формування податкового прибутку значно залежить від методів обліку запасів. Важливо розглядати можливий вплив цих елементів на фінансовий результат. Якщо метою є отримання прибутку та максимізація чистого прибутку, управління витратами повинно спрямовуватися на їхнє зменшення. Податкове планування, у такому випадку, передбачає зменшення податків на витрати для оподаткування прибутку.

Управління витратами може також включати мінімізацію оподаткованої бази для податку на прибуток, для чого важливо обдумати елементи податкової політики, такі як вибір методу амортизації та списання матеріально-виробничих запасів.

РОЗДІЛ 3

АНАЛІЗ МАЙНОВОГО СТАНУ ПІДПРИЄМСТВА

3.1. Фінансово-економічний стан суб'єкта господарювання

Аналіз фінансово-економічного стану ПП «ХХХ» за період 2020-2022 рр. проведемо за напрямками: доходи, витрати та фінансові результати діяльності, ефективність грошових потоків, платоспроможність, кредитоспроможність.

Формування та динаміку доходів, витрат та фінансових результатів діяльності ПП «ХХХ» (табл. 3.1) проаналізуємо за інформацією форми № 2 «Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід)» (додатки 3.2, И.2, К.2).

Таблиця 3.1

Доходи, витрати та фінансові результати діяльності ПП «ХХХ» за 2020-2022 рр.

Показник	2020 р.		2021 р.		2022 р.		2021 р. у % до 2020 р.	2022 р. у % до 2021 р.
	сума, тис. грн	част- ка, %	сума, тис. грн	част- ка, %	сума, тис. грн	част- ка, %		
А	1	2	3	4	5	6	7	8
Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	126019	×	145464	×	147606	×	115,4	101,5
Операційні витрати	115471	100,0	114451	100,0	145359	100,0	99,1	127,0
у тому числі:								
а) собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг)	102243	88,5	100034	87,4	128907	88,7	97,8	128,9
б) адміністративні витрати	9710	8,4	10309	9,0	11145	7,7	106,2	108,1
в) витрати на збут	1006	0,9	919	0,8	1784	1,2	91,4	194,1
г) інші операційні витрати	2512	2,2	3189	2,8	3523	2,4	127,0	110,5
Валовий прибуток	23776	×	45430	×	18699	×	191,1	41,2
У % до собівартості реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг)	×	23,3	×	45,4	×	14,5	×	×
Інший операційний дохід	303	×	2076	×	1048	×	у 6,9 р. б.	50,5

А	1	2	3	4	5	6	7	8
Прибуток від операційної діяльності	10851	×	33089	×	3295	×	у 3,0 р. б.	10,0
Фінансові та інвестиційні доходи	91	×	99	×	149	×	108,8	150,5
Фінансові та інвестиційні витрати	1287	×	2284	×	2962	×	177,5	129,7
Прибуток до оподаткування	9655	×	30904	×	482	×	у 3,2 р. б.	1,6
Чистий прибуток	9655	×	30904	×	482	×	у 3,2 р. б.	1,6
У % до валового прибутку	×	40,6	×	68,0	×	2,6	×	×
У % до витрат	×	8,3	×	26,5	×	0,3	×	×

Інформація табл. 3.1 свідчить, що в 2021 р. порівняно з 2020 р. чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) збільшився на 15,4 %, а в 2022 р. порівняно з 2021 р. – на 1,5 %. У 2021 р. собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг) зменшилася на 2,2 %, а валовий прибуток зріс на 91,1 %. Водночас у 2022 р. собівартість реалізованої продукції збільшилася на 28,9 %, наслідком чого стало зменшення прибутку від основної операційної діяльності на 58,8 % порівняно з 2021 р. Відповідно рентабельність основної операційної діяльності підвищилася з 23,3 % у 2020 р. до 45,4 % у 2021 р., але потім знизилася до 14,5 % у 2022 р.

У структурі операційних витрат частка собівартості реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг) є найвищою: 88,7 % у 2022 р., далі частка адміністративних витрат – 7,7 %, інших операційних витрат – 2,4 %, витрат на збут – 1,2 %.

На підприємстві за період дослідження спостерігається нестабільна динаміка прибутку від операційної діяльності, а саме: збільшення у 3 рази в 2021 р. порівняно з 2020 р. та зменшення у 10 разів у 2022 р. порівняно з 2021 р. Значення фінансових та інвестиційних доходів і витрат зростає для підприємства, але оскільки фінансова та інвестиційна діяльність збиткові прибуток до оподаткування менший за прибуток від операційної діяльності, особливо це стосується 2022 р., коли відношення прибутку до оподаткування

до прибутку від операційної діяльності становило 14,6 %.

Податок на прибуток ПП «ХХХ» не сплачує, тому чистий прибуток співпадає з прибутком до оподаткування. У 2021 р. порівняно з 2020 р. чистий прибуток збільшився у 3,2 раза, а в 2022 р. порівняно з 2021 р. зменшився у 64,1 раза. Частка чистого прибутку у валовому прибутку зменшилася з 40,6 % у 2020 р. до 2,6 % у 2022 р., а рентабельність витрат знизилася з 8,3 до 0,3 %, хоча в 2021 р. досягала 26,5 %. Отже, в цілому підприємство має нестійку динаміку показників фінансових результатів, що відображено на рис. 3.1.

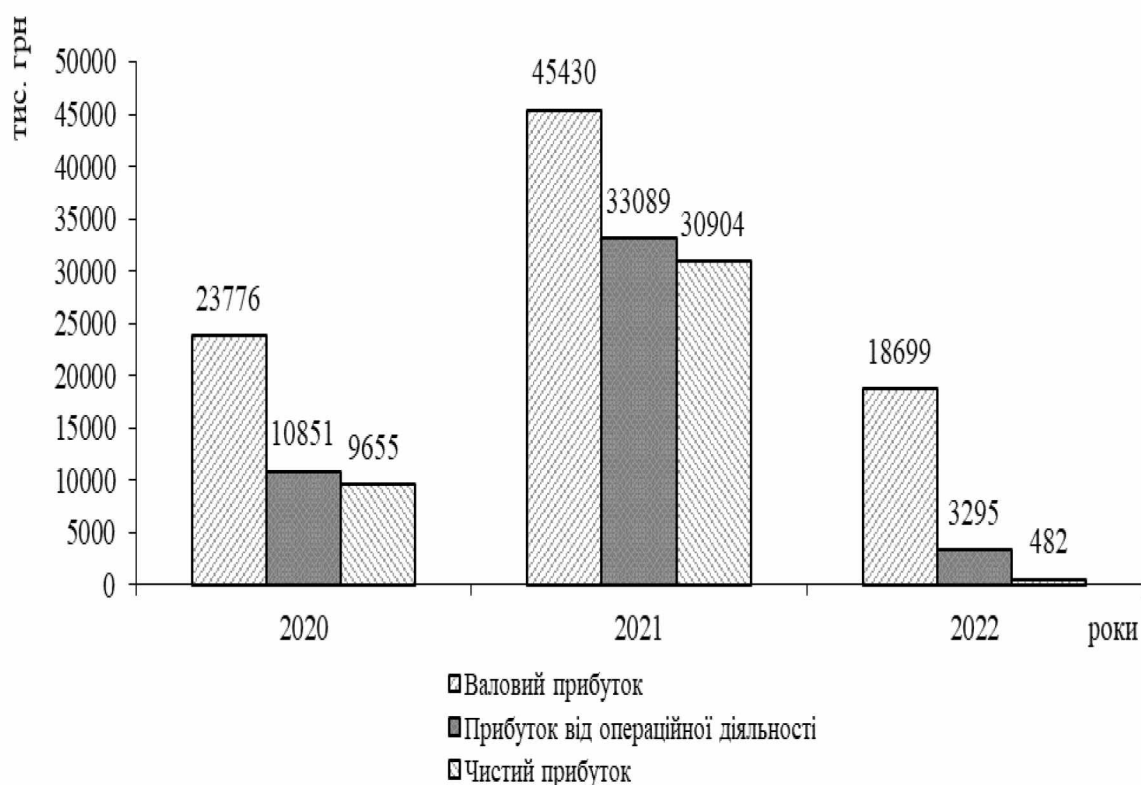

Рис. 3.1. Динаміка валового прибутку, прибутку від операційної діяльності та чистого прибутку в ПП «ХХХ» за 2020-2022 рр.

За інформацією форми № 3 «Звіт про рух грошових коштів» (додатки 3.3, И.3, К.3) щодо руху коштів у результаті операційної, інвестиційної та фінансової діяльності в ПП «ХХХ», проведемо розрахунок зміни величини грошових коштів за період дослідження (табл. 3.2).

Таблиця 3.2

Рух грошових коштів у ПП «ХХХ» за 2020-2022 рр., тис. грн

Показник	2020 р.	2021 р.	2022 р.	Відхилення (+;-)	
				2021 р. від 2020 р.	2022 р. від 2021 р.
Чистий рух коштів від операційної діяльності	13632	12627	1938	-1005	-10689
Чистий рух коштів від інвестиційної діяльності	-10358	-16054	148	-5696	+16202
Чистий рух коштів від фінансової діяльності	-1800	5058	-2139	+6858	-7197
Чистий рух коштів за звітний період	1474	1631	-53	+157	-1684
Залишок коштів на початок року	2195	3669	5300	+1474	+1631
Залишок коштів на кінець року	3669	5300	5247	+1631	-53

З урахуванням показників чистого руху коштів від операційної, інвестиційної та фінансової діяльності підприємства чисте надходження грошових коштів у 2020-2021 рр. становило відповідно 1474 і 1631 тис. грн. Завдяки цьому залишок грошових коштів збільшився з 2195 тис. грн на початок 2020 р. до 5300 тис. грн на кінець 2021 р., або в 2,4 раза. Кошти, які підприємство накопичило у результаті операційної діяльності, витрачалися у тому числі на придбання необоротних активів: відповідно 10358 і 16054 тис. грн у 2020-2021 рр. У 2021 р. сума отриманих позик перевищила суму погашених позик, сплачених дивідендів та сплачених відсотків на 5058 тис. грн.

У 2022 р. наслідком значного скорочення чистого руху коштів від операційної діяльності стало практичне згорання інвестиційної діяльності (було лише 148 тис. грн надходжень від отриманих відсотків) та від'ємне значення чистого руху коштів від фінансової діяльності (-2139 тис. грн, оскільки сума погашених позик, сплачених дивідендів та відсотків перевищила суму отриманих позик). Від'ємне значення чистого руху коштів у 2022 р. зумовило зменшення залишку коштів на кінець року на 53 тис. грн.

Отже, найкращі показники щодо забезпечення чистого руху коштів та приросту залишку коштів на кінець року були досягнуті в 2021 р.

Динаміка грошових коштів має суттєвий вплив на різноманітні характеристики фінансового стану підприємства, зокрема на його платоспроможність. Для оцінювання платоспроможності ПП «ХХХ» використаємо систему відносних показників – коефіцієнтів ліквідності (табл. 3.3), розрахунок яких проводиться за інформацією форми № 1 «Баланс» (додатки З.1, И.1, К.1).

Таблиця 3.3

**Показники оцінювання платоспроможності ПП «ХХХ»
за 2020-2022 рр. (станом на кінець року)**

Показник	Нормативне значення	Роки			Відхилення (+,-) 2022 р. від 2020 р.
		2020	2021	2022	
Коефіцієнт абсолютної ліквідності	$\geq 0,2$	0,350	0,437	0,282	-0,068
Коефіцієнт швидкої ліквідності	$\geq 0,7$	1,780	1,594	0,771	-1,009
Коефіцієнт загальної ліквідності	$\geq 1,0$	7,871	9,387	6,396	-1,475

За інформацією табл. 3.3 станом на кінець 2020-2022 рр. фактичні значення коефіцієнта абсолютної ліквідності перевищували нормативне значення ($\geq 0,2$), зокрема в 2020 р. рівень покриття поточних зобов'язань і забезпечень високоліквідними оборотними активами становив 35,0 %, у 2021 р. підвищився до 43,7 %, а в 2022 р. знизився до 28,2 %. Таким чином, ПП «ХХХ» має ознаки грошової платоспроможності з нестабільною динамікою (рис. 3.2).

Фактичні значення коефіцієнтів швидкої та загальної ліквідності хоча й знизилися, але відповідають нормативам (відповідно $\geq 0,7$ і $\geq 1,0$), що свідчить про високий рівень, проте негативну динаміку розрахункової та нестабільну динаміку майнової платоспроможності. Так, у 2020 р. оборотні активи перевищували поточні зобов'язання і забезпечення у 7,9 раза, 2021 р. – 9,4 раза, 2022 р. – у 6,4 раза.

Платоспроможність підприємства є важливим чинником, що визначає рівень кредитоспроможності суб'єкта господарювання. Проведемо оцінювання фінансового стану боржника – юридичної особи ПП «ХХХ», визначивши його

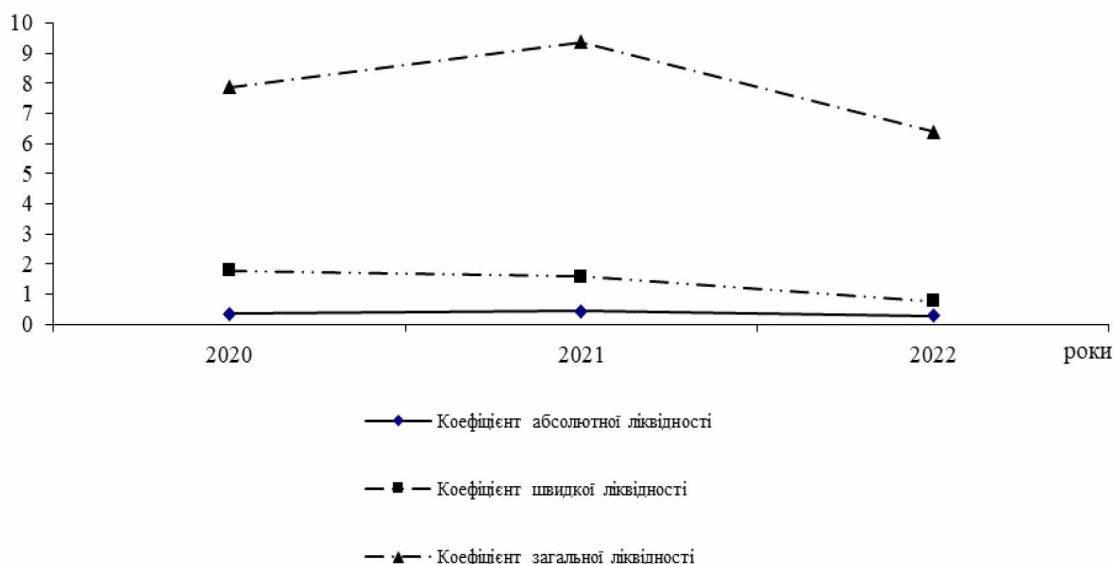

Рис. 3.2. Динаміка коефіцієнтів ліквідності у ПП «ХХХ» за 2020-2022 рр. (станом на кінець року)

клас залежно від значення інтегрального показника (табл. 3.4). Вихідною інформацією є форма № 1 «Баланс (Звіт про фінансовий стан)» і форма № 2 «Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід)» за 2020-2022 рр. (додатки 3.1, 3.2, И.1, И.2, К.1, К.2).

Отже, з п'яти фінансових показників упродовж 2020-2022 рр. не змінилася оцінка (значення X_i) показника загальної ліквідності (K_2), поліпшилася оцінка показників оборотності запасів (K_5) та оборотності кредиторської заборгованості (K_8), водночас погіршилася оцінка показників рентабельності операційної діяльності (K_9) та покриття боргу чистим доходом (K_{11}). Незважаючи на зміни в оцінці 4 із 5 фінансових показників, значення інтегрального показника фінансового стану боржника – юридичної особи залишалось сталим: +4,704 у 2020 р., +4,835 у 2021 р., +4,776 у 2022 р., що відповідає найвищому класу кредитоспроможності ПП «ХХХ» – 1. Ймовірність дефолту боржника – юридичної особи коливається від 0,5 до 1,3 %. Таким чином, результати визначення класу боржника – юридичної особи за системою фінансових показників дають змогу зробити висновок про стійкий фінансовий

**Фінансові показники (K_i), відповідні їм показники (X_i) і клас боржника –
ПП «ХХХ» за 2020-2022 рр.**

Назва фінансового показника	2020 р.		2021 р.		2022 р.	
	Значення K_i , %	Значення X_i	Значення K_i , %	Значення X_i	Значення K_i , %	Значення X_i
Показник загальної ліквідності (K_2)	648,0	1,0484	832,6	1,0484	598,1	1,0484
Показник оборотності запасів (K_5)	22786,1	0,327	34519,8	0,702	29671,0	0,702
Показник оборотності кредиторської заборгованості (K_8)	1145,9	0,563	377,3	0,739	156,6	0,739
Показник рентабельності операційної діяльності (K_9)	8,6	0,252	22,7	0,252	2,2	0,089
Показник покриття боргу чистим доходом (K_{11})	-2,6	1,3689	1,9	1,1048	3,8	1,1048
Інтегральний показник фінансового стану боржника – юридичної особи	×	+4,704	×	+4,835	×	+4,776
Клас боржника – юридичної особи	×	1	×	1	×	1
Коефіцієнт ймовірності дефолту боржника – юридичної особи	×	0,005-0,013	×	0,005-0,013	×	0,005-0,013

стан та високий рівень кредитоспроможності підприємства.

Таким чином, результати оцінювання фінансово-економічного стану ПП «ХХХ» засвідчили, що впродовж 2020-2022 рр.:

- рівень прибутковості основної, операційної та в цілому господарської діяльності суттєво знизився у 2022 р. порівняно з 2020-2021 рр. унаслідок випереджального зростання витрат порівняно з доходами;

- найбільш ефективним рух грошових коштів був у 2021 р.;

- за усіма коефіцієнтами ліквідності підприємство має високий рівень, але негативну динаміку платоспроможності;

- найвищий клас кредитоспроможності (1) вказує на можливості залучення банківських кредитів для вирішення виробничих та інших завдань.

3.2. Аналіз структури та динаміки майна і джерел формування капіталу

Майновий стан – це важлива характеристика фінансового стану підприємства, за допомогою якої вивчається склад, розміщення, структура та динаміка активів (майна) і пасивів (джерел формування капіталу). Методичною основою дослідження майнового стану є скорочений аналітичний баланс, який будується шляхом об'єднання в окремі групи однорідних за складом та економічним змістом статей вихідного балансу з подальшим розрахунком показників структури, динаміки та структурної динаміки.

Аналіз структури і динаміки майна ПП «ХХХ» за 2020-2022 рр. проведений у табл. 3.5 за інформацією форми № 1 «Баланс (Звіт про фінансовий стан)» (додатки З.1, И.1, К.1).

Таблиця 3.5

Структура і динаміка майна ПП «ХХХ» за 2020-2022 рр. (станом на кінець року)

Вид майна (активів)	2020 р.		2021 р.		2022 р.		Зміни (+,-) 2022 р. до 2020 р.		
	сума, тис. грн	у % до під- сумку	сума, тис. грн	у % до під- сумку	сума, тис. грн	у % до під- сумку	суми, тис. грн	част- ки, в. п.	у %
А	1	2	3	4	5	6	7	8	9
Майно – всього	141289	100,0	177670	100,0	179615	100,0	+38326	-	+27,1
1. Необоротні активи	58813	41,6	63718	35,9	60466	33,7	+1653	-7,9	+2,8
1.1. Основні засоби	48449	34,3	55197	31,1	52954	29,5	+4505	-4,8	+9,3
1.2. Незавер- шені капіта- льні інвести- ції	210	0,1	193	0,1	598	0,3	+388	+0,2	у 2,8 р. б.
1.3. Довгост- рокові біоло- гічні активи	9481	6,7	7771	4,4	6458	3,6	-3023	-3,1	-31,9
1.4. Немате- ріальні активи	663	0,5	547	0,3	446	0,3	-217	-0,2	-32,7

Продовж. табл. 3.5

А	1	2	3	4	5	6	7	8	9
2. Оборотні активи	82476	58,4	113952	64,1	119149	66,3	+36673	+7,9	+44,5
2.1. Запаси	48598	34,4	82411	46,4	84443	47,0	+35845	+12,6	+73,8
2.1.1. Виробничі запаси	10708	7,6	18005	10,1	10579	5,9	-129	-1,7	-1,2
2.1.2. Незавершене виробництво	11603	8,2	15213	8,6	12375	6,9	+772	-1,3	+6,7
2.1.3. Готова продукція і товари	26287	18,6	49193	27,7	61489	34,2	+35202	+15,6	у 2,3 р. б.
2.2. Поточні біологічні активи	15230	10,8	12196	6,8	20346	11,3	+5116	+0,5	+33,6
2.3. Поточна дебіторська заборгованість	14979	10,6	14045	7,9	9113	5,1	-5866	-5,5	-39,2
2.4. Гроші та їх еквіваленти	3669	2,6	5300	3,0	5247	2,9	+1578	+0,3	+43,0

Результати горизонтального і вертикального аналізу майна (табл. 3.5) свідчать про наявність як позитивних, так і негативних ознак і тенденцій у майновому стані ПП «ХХХ» за інформацією активу балансу, а саме:

- у 2022 р. порівняно з 2020 р. вартість майна збільшилася на 38326 тис. грн, або 27,1 %, що свідчить про нарощування майнового потенціалу підприємства. При цьому необоротні та оборотні активи зросли нерівномірно: відповідно на 1653 тис. грн (2,8 %) та 36673 тис. грн (44,5 %). Результатом такої динаміки стало зниження частки необоротних активів у майні з 41,6 % у 2020 р. до 33,7 % у 2022 р. та, відповідно, підвищення частки оборотних активів – із 58,4 до 66,3 %;

- необоротні активи представлені насамперед основними засобами, вартість яких хоча й збільшилася на 4505 тис. грн, або 9,3 %, але при цьому їх частка в майні знизилася з 34,3 % до 29,5 %, що свідчить про погіршення матеріальних умов для розширення основної діяльності;

- у складі необоротних активів збільшилися незавершені капітальні інвестиції (на 388 тис. грн, або в 2,8 раза), а довгострокові біологічні активи та

нематеріальні активи зменшилися відповідно на 3023 тис. грн (31,9 %) та 217 тис. грн (32,7 %);

- серед видів оборотних активів спостерігається суттєве збільшення запасів – на 35845 тис. грн (73,8 %), у тому числі готової продукції і товарів – на 35202 тис. грн (у 2,3 раза). У 2022 р. частка саме готової продукції і товарів у майні була найвищою серед усіх активів – 34,2 %, що може вказувати на проблеми у збутовій діяльності підприємства;

- поточна дебіторська заборгованість у 2022 р. порівняно з 2020 р. скоротилася на 5866 тис. грн (39,2 %), а її частка в майні знизилася з 10,8 до 5,1 %, що свідчить про поліпшення стану розрахунків з дебіторами;

- гроші та їх еквіваленти збільшилися на 1578 тис. грн, або 43,0 %, що є позитивною передумовою для оцінювання платоспроможності підприємства.

Динаміка необоротних та оборотних активів ПП «ХХХ» за 2020-2022 рр. наведена на рис. 3.3.

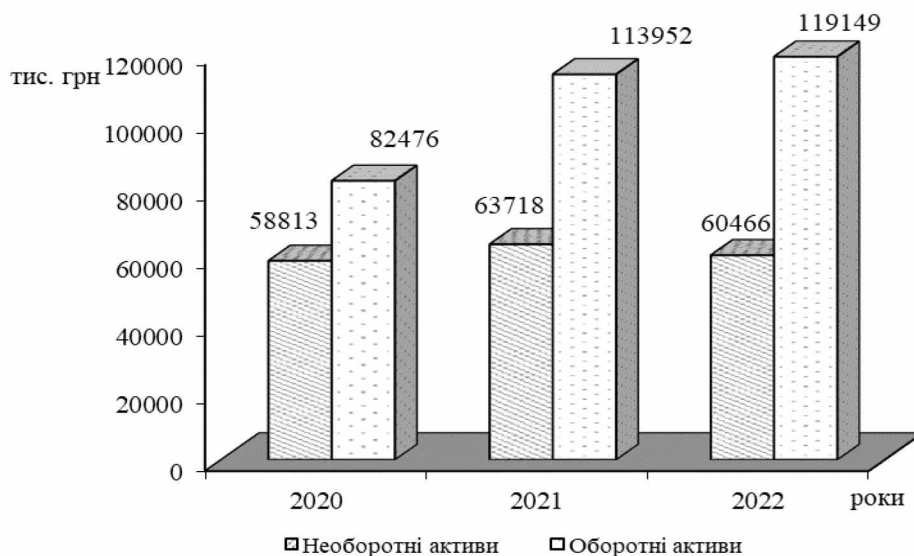

Рис. 3.3. Динаміка необоротних та оборотних активів ПП «ХХХ» за 2020-2022 рр. (станом на кінець року)

Для формулювання більш обґрунтованих висновків про зміни у майновому стані ПП «ХХХ» за 2020-2022 рр. проведемо аналіз складу, структури та динаміки пасивів (джерел формування капіталу) (табл. 3.6), за результатами якого можна сформулювати такі висновки:

**Структура і динаміка джерел формування капіталу ПП «XXX»
за 2020-2022 рр. (станом на кінець року)**

Вид джерел формування капіталу (пасивів)	2020 р.		2021 р.		2022 р.		Зміни (+,-) 2022 р. до 2020 р.		
	сума, тис. грн	у % до підсумку	сума, тис. грн	у % до підсумку	сума, тис. грн	у % до підсумку	суми, тис. грн	частки, в. п.	у %
Джерела формування капіталу – всього	141289	100,0	177670	100,0	179615	100,0	+38326	-	+27,1
1. Власний капітал	130810	92,6	159936	90,0	156709	87,2	+25899	-5,4	+19,8
1.1. Зареєстрований (пайовий) капітал	502	0,3	502	0,3	502	0,3	-	-	-
1.2. Додатковий капітал	1818	1,3	1818	1,0	1818	1,0	-	-0,3	-
1.3. Резервний капітал	956	0,7	956	0,5	956	0,5	-	-0,2	-
1.4. Нерозподілений прибуток	127534	90,3	156660	88,2	153433	85,4	+25899	-4,9	+20,3
2. Зобов'язання і забезпечення	10479	7,4	17734	10,0	22906	12,8	+12427	+5,4	у 2,2 р. б.
2.1. Довгострокові зобов'язання і забезпечення	-	-	5595	3,2	4278	2,4	+4278	+2,4	×
2.2. Поточні зобов'язання і забезпечення	10479	7,4	12139	6,8	18628	10,4	+8149	+3,0	+77,8
2.2.1. Поточна кредиторська заборгованість	7699	5,4	9106	5,1	12050	6,7	+4351	+1,3	+56,5
2.2.2. Короткострокові кредити банків	-	-	2100	1,2	6200	3,5	+6200	+3,5	×
2.2.3. Інші поточні зобов'язання	2780	2,0	933	0,5	378	0,2	-2402	-1,8	-86,4

- у 2022 р. порівняно з 2020 р. власний капітал зріс на 25899 тис. грн (19,8 %), а зобов'язання і забезпечення – на 12427 тис. грн (у 2,2 раза). Така

динаміка складових пасиву зумовила зниження частки власного капіталу в джерелах формування капіталу з 92,6 до 87,2 %. Збільшення власного капіталу відбулося виключно за рахунок зростання нерозподіленого прибутку, а величини зареєстрованого (пайового), додаткового та резервного капіталу не змінилися за період досліджень;

- довгострокові зобов'язання і забезпечення, а саме довгострокові кредити банків, були в 2021-2022 рр.: відповідно 5595 і 4278 тис. грн; поточні зобов'язання і забезпечення збільшилися на 8149 тис. грн (77,8 %), а їх частка в джерелах формування капіталу підвищилася з 7,4 до 10,4 %;

- у складі поточних зобов'язань і забезпечень поточна кредиторська заборгованість зросла на 4351 тис. грн (56,5 %), але її частка в джерелах формування капіталу залишається невисокою – 6,7 % на кінець 2022 р. У 2021-2022 рр. підприємство залучило відповідно 2100 і 6200 тис. грн короткострокових кредитів.

Суттєвий вплив на оборотність оборотних активів, а отже, і на фінансовий стан підприємства, має збільшення або зменшення дебіторської заборгованості. Проведемо горизонтальний і вертикальний аналіз поточної дебіторської заборгованості в ПП «XXX» (табл. 3.7) за інформацією форми № 1 «Баланс (Звіт про фінансовий стан)» (додатки 3.1, И.1, К.1).

Отже, підприємство має суми по трьох видах поточної дебіторської заборгованості. У 2022 р. порівняно з 2020 р. відбулося збільшення дебіторської заборгованості за продукцію, товари, роботи, послуги на 976 тис. грн, або в 3,4 рази. Її частка в структурі дебіторської заборгованості підвищилася з 2,7 до 15,2 %. Водночас скоротилася дебіторська заборгованість за виданими авансами (на 6838 тис. грн, або 47,3 %) та інша поточна дебіторська заборгованість (на 4 тис. грн, або 3,4 %). У цілому поточна дебіторська заборгованість упродовж періоду дослідження зменшилася на 5866 тис. грн, або 39,2 %.

Горизонтальний і вертикальний аналіз поточної кредиторської заборгованості ПП «XXX» проведемо в табл. 3.8 за інформацією форми № 1

Горизонтальний і вертикальний аналіз поточної дебіторської заборгованості в ПП «ХХХ» за 2020-2022 рр. (станом на кінець року)

Вид поточної дебіторської заборгованості	2020 р.		2021 р.		2022 р.		Зміни (+,-) 2022 р. до 2020 р.		
	сума, тис. грн	у % до підсумку	сума, тис. грн	у % до підсумку	сума, тис. грн	у % до підсумку	суми, тис. грн	частки, в. п.	у %
Дебіторська заборгованість за продукцію, товари, роботи, послуги	406	2,7	1160	8,3	1382	15,2	+976	+12,5	у 3,4 р. б.
Дебіторська заборгованість за розрахунками:									
за виданими авансами	14454	96,5	12746	90,7	7616	83,6	-6838	-12,9	-47,3
Інша поточна дебіторська заборгованість	119	0,8	139	1,0	115	1,2	-4	+0,4	-3,4
Усього	14979	100,0	14045	100,0	9113	100,0	-5866	-	-39,2

«Баланс (Звіт про фінансовий стан)» (додатки 3.1, И.1, К.1).

Результати аналізу (табл. 3.8) засвідчили, що в 2022 р. порівняно з 2020 р. збільшилися суми за більшістю видів поточної кредиторської заборгованості за: розрахунками з бюджетом – на 474 тис. грн (у 2,1 раза); розрахунками зі страхування – на 258 тис. грн (58,1 %); розрахунками з оплати праці – на 791 тис. грн (36,5 %), одержаними авансами – на 4137 тис. грн (у 11,7 раза), розрахунками з учасниками – на 1300 тис. грн (у 1301 рази) та із внутрішніх розрахунків – на 48 тис. грн (7,1 %).

Не змінилася сума заборгованості за довгостроковими зобов'язаннями (399 тис. грн) та значно скоротилася заборгованість за товари, роботи, послуги (на 2657 тис. грн, або 82,8 %).

Суттєві зміни відбулися у структурі поточної кредиторської заборгованості. Якщо в 2020 р. найвищу частку займала заборгованість за товари, роботи, послуги – 41,7 %, 2021 р. – за розрахунками з оплати праці – 27,7 %, 2022 р. – за одержаними авансами – 37,5 %.

Горизонтальний і вертикальний аналіз поточної кредиторської заборгованості ПП «ХХХ» за 2020-2022 рр. (станом на кінець року)

Вид поточної кредиторської заборгованості	2020 р.		2021 р.		2022 р.		Зміни (+,-) 2022 р. до 2020 р.		
	сума, тис. грн	у % до підсумку	сума, тис. грн	у % до підсумку	сума, тис. грн	у % до підсумку	суми, тис. грн	частки, в.п.	у %
Поточна кредиторська заборгованість за:									
довгостроковими зобов'язаннями	399	5,2	399	4,4	399	3,3	-	-1,9	-
товари, роботи, послуги	3210	41,7	1034	11,3	553	4,6	-2657	-37,1	-82,8
розрахунками з бюджетом	418	5,4	2419	26,6	892	7,4	+474	+2,0	у 2,1 р. б.
розрахунками зі страхування	444	5,8	590	6,5	702	5,8	+258	-	+58,1
розрахунками з оплати праці	2168	28,2	2519	27,7	2959	24,6	+791	-3,6	+36,5
за одержаними авансами	387	5,0	1165	12,8	4524	37,5	+4137	+32,5	у 11,7 р. б.
розрахунками з учасниками	1	0,0	2	0,0	1301	10,8	+1300	+10,8	у 1301 р. б.
із внутрішніх розрахунків	672	8,7	978	10,7	720	6,0	+48	-2,7	+7,1
Усього	7699	100,0	9106	100,0	12050	100,0	+4351	-	+56,5

У цілому поточна кредиторська заборгованість збільшилася на 4351 тис. грн (56,5 %), що свідчить про погіршення стану платежів кредиторам.

Важливим в оцінюванні майнового стану підприємства є співвідношення рівня і динаміки поточної дебіторської та поточної кредиторської заборгованостей (рис. 3.4).

Отже, в 2020-2021 рр. мало місце загальне дебетове сальдо, коли поточна дебіторська заборгованість перевищила поточну кредиторську заборгованість відповідно на 7280 тис. грн (94,6 %) та 4939 тис. грн (54,2 %). Наявність дебетового сальдо свідчить про вилучення оборотних коштів із господарської діяльності підприємства на користь дебіторів. Протилежна ситуація була в

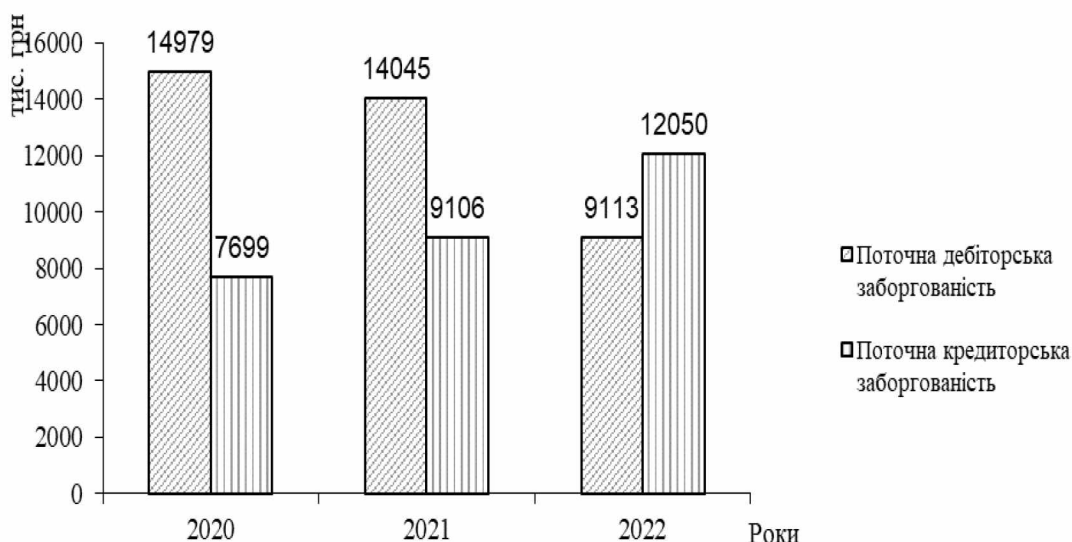

Рис. 3.4. Динаміка поточної дебіторської та поточної кредиторської заборгованостей у ПП «ХХХ» за 2020-2022 рр. (станом на кінець року)

2022 р., коли поточна кредиторська заборгованість перевищила поточну дебіторську заборгованість на 2937 тис. грн, що становить 32,2 %.

3.3. Оцінювання оборотності та ефективності використання активів і пасивів

У фінансовому аспекті ділова активність підприємства проявляється насамперед у швидкості обертання активів і пасивів (табл. 3.9). Для розрахунку відповідних показників використаємо інформацію форми № 1 «Баланс (Звіт про фінансовий стан)» і форми № 2 «Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід)» (додатки 3.1, 3.2, И.1, И.2, К.1, К.2).

Результати розрахунку й аналізу динаміки показників ділової активності ПП «ХХХ» (табл. 3.9) свідчать про наявність нестійких тенденцій стосовно оцінювання оборотності активів і пасивів. За більшістю видів активів і пасивів оборотність уповільнилася у 2022 р. порівняно з 2020 р.

Аналіз ділової активності ПП «XXX» за показниками оборотності активів і пасивів за 2020-2022 рр.

Показник	Роки			Відхилення (+;-) 2022 р. від 2020 р.	
	2020	2021	2022	абсо- лютне	від- нос- не, %
Вихідна інформація, тис. грн					
Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	126019	145464	147606	+21587	+17,1
Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг)	102243	100034	128907	+26664	+26,1
Середньорічна вартість активів	138037	159480	178643	+40606	+29,4
Середньорічна вартість оборотних активів	79747	98214	116551	+36804	+46,2
Середньорічна вартість запасів	47038	65505	83427	+36389	+77,4
Середньорічна величина поточної дебіторської заборгованості	14258	14512	11579	-2679	-18,8
Середньорічна величина власного капіталу	126799	145373	156685	+29886	+23,6
Середньорічна величина поточної кредиторської заборгованості	8642	8403	10578	+1936	+22,4
Показники ділової активності (оборотності активів і пасивів)					
Коефіцієнт обертання активів	0,913	0,912	0,826	-0,087	-9,5
Тривалість одного обороту активів, днів	394	394	436	+42	+10,7
Коефіцієнт обертання оборотних активів	1,580	1,481	1,266	-0,314	-19,9
Тривалість одного обороту оборотних активів, днів	228	243	284	+56	+24,6
Коефіцієнт обертання запасів	2,174	1,527	1,545	-0,629	-28,9
Тривалість одного обороту запасів, днів	166	236	233	+67	+40,4
Коефіцієнт обертання поточної дебіторської заборгованості	8,838	10,024	12,748	+3,910	+44,2
Тривалість одного обороту поточної дебіторської заборгованості, днів	41	36	28	-13	-31,7
Коефіцієнт обертання власного капіталу	0,994	1,001	0,942	-0,052	-5,2
Тривалість одного обороту власного капіталу, днів	362	360	382	+20	+5,5
Коефіцієнт обертання поточної кредиторської заборгованості	11,831	11,905	12,186	+0,355	+3,0
Тривалість одного обороту поточної кредиторської заборгованості, днів	30	30	30	-	-
Тривалість операційного циклу, днів	207	272	261	+54	+26,1
Тривалість фінансового циклу, днів	177	242	231	+54	+30,5

Так, зменшення коефіцієнта обертання активів із 0,913 у 2020 р. до 0,826 у 2022 р. вказує на незначне сповільнення кругообігу засобів підприємства.

Відповідно збільшилася тривалість одного обороту активів на 42 дня (10,7 %). Така динаміка пояснюється випереджальним зростанням середньорічної вартості активів (на 29,4 %) порівняно зі зростанням чистого доходу (на 17,1 %). Також у 2022 р. порівняно з 2020 р. збільшилася тривалість одного обороту оборотних активів (на 56 днів), запасів (на 67 днів) та власного капіталу (на 20 днів). Водночас зменшилася тривалість одного обороту поточної дебіторської заборгованості (на 13 днів), а тривалість одного обороту поточної кредиторської заборгованості не змінилася (30 днів).

У цілому в 2022 р. порівняно з 2020 р. тривалість операційного та фінансового циклів збільшилася на 54 дня (29,9 %), що свідчить про негативну динаміку ділової активності підприємства.

Рівень платоспроможності підприємства значною мірою залежить від оборотності оборотних активів, яка характеризується системою відповідних показників. Так, коефіцієнт обертання оборотних активів відображає кількість їх оборотів за календарний рік, а тривалість одного обороту – кількість днів, необхідних для здійснення одного обороту оборотних активів.

За результатами розрахунку показників оборотності оборотних активів (табл. 3.9) бачимо, що коефіцієнт обертання зменшився з 1,580 у 2020 р. до 1,266 у 2022 р., а тривалість одного обороту оборотних активів зросла з 228 до 284 днів. Стійка негативна динаміка показників свідчить про сповільнення оборотності оборотних активів, що пояснюється випереджальним зростанням середньорічної вартості оборотних активів (на 46,2 %) порівняно зі зростанням чистого доходу від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) (на 17,1 %).

Далі визначимо величину відносного вивільнення з господарської діяльності (–) або додаткового залучення до господарської діяльності (+) оборотних активів за формулою:

$$\Delta OA = \frac{ЧД_1}{360} \times (T_1 - T_0), \quad (3.1)$$

де ΔOA – вивільнення (–) або додаткове залучення (+) оборотних активів як результат прискорення (сповільнення) їх оборотності, тис. грн;

ЧД_1 – чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) у звітному році, тис. грн;

T_1 і T_0 – тривалість одного обороту оборотних активів відповідно у звітному і базовому роках, днів.

У 2021 р. до 2020 р.:

$$\Delta OA = \frac{145464}{360} \times (243 - 228) = +6061.$$

У 2022 р. до 2021 р.:

$$\Delta OA = \frac{147606}{360} \times (284 - 243) = +16810.$$

Таким чином, унаслідок сповільнення оборотності підприємство в 2021 р. залучило до господарської діяльності 6061 тис. грн оборотних активів, що становить 6,2 % від їх фактичної середньорічної вартості. Так ж ситуація була в 2022 р., коли сповільнення оборотності зумовило залучення до господарської діяльності 16810 тис. грн оборотних активів, або 14,4 % від їх фактичної середньорічної вартості.

Рентабельність – це відносний рівень прибутковості підприємницької діяльності, що характеризує відношення отриманого прибутку до понесених витрат, вкладеного капіталу або використаних ресурсів. Розрахунок показників рентабельності й окупності діяльності та капіталу ПП «XXX» (табл. 3.10) проведено за інформацією форми № 1 «Баланс (Звіт про фінансовий стан)» і форми № 2 «Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід)» (додатки 3.1, 3.2, И.1, И.2, К.1, К.2).

За даними проведеного дослідження (табл. 3.10) підприємство має нестійку динаміку усіх показників рентабельності витрат: зростання у 2021 р. і зниження у 2022 р. Так, якщо в 2020 р. на 1 грн виробничих витрат було одержано 23,3 коп валового прибутку, то в 2022 р. цей показник зменшився до 14,5 коп., що свідчить про зниження ефективності реалізації продукції. Показник рентабельності операційних витрат підвищився з 9,4 % у 2020 р. до 28,9 % у 2021 р., а потім знизився до 2,3 % у 2022 р., тобто в 4 рази за період

**Показники рентабельності й окупності діяльності та капіталу
ПП «ХХХ» за 2020-2022 рр.**

Показник	Роки			Відхилення (+;-) 2022 р. від 2020 р.
	2020	2021	2022	
Рентабельність виробничих витрат, %	23,3	45,4	14,5	-8,8
Рентабельність операційних витрат, %	9,4	28,9	2,3	-7,1
Загальна рентабельність витрат господарської діяльності, %	8,3	26,5	0,3	-8,0
Чиста рентабельність витрат господарської діяльності, %	8,3	26,5	0,3	-8,0
Загальна рентабельність сукупного капіталу, %	7,0	19,4	0,3	-6,7
Чиста рентабельність сукупного капіталу, %	7,0	19,4	0,3	-6,7
Загальна рентабельність власного капіталу, %	7,6	21,3	0,3	-7,3
Чиста рентабельність власного капіталу, %	7,6	21,3	0,3	-7,3
Період окупності сукупного капіталу, років	14,3	5,2	370,6	+356,3
Період окупності власного капіталу, років	13,1	4,7	325,1	+312,0

дослідження. Нестійку динаміку мають також показники загальної та чистої рентабельності витрат господарської діяльності. Загальна та чиста рентабельність сукупного і власного капіталу знизилися відповідно з 7,0 до 0,3 % та з 7,6 до 0,3 %.

Для з'ясування характеру впливу факторів на зміну результативного показника чистої рентабельності сукупного капіталу побудуємо таблицю вихідної інформації (табл. 3.11) та використаємо спосіб ланцюгових підстановок. У зв'язку з низьким рівнем показників чистої рентабельності сукупного капіталу та рентабельності реалізації у 2022 р. їх значення розраховувалися з точністю до сотих.

Модель факторного аналізу показника чистої рентабельності сукупного капіталу:

$$PK = \frac{П}{К} \times 100 = \frac{П \times ЧД}{К \times ЧД} \times 100 = \frac{П}{ЧД} \times 100 \times \frac{ЧД}{К} = PP \times KOK, \quad (3.2)$$

де РК – чиста рентабельність сукупного капіталу, %;

П – чистий прибуток, тис. грн;

К – середньорічна вартість сукупного капіталу, тис. грн;

ЧД – чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт), тис. грн;

**Вихідна інформація для факторного аналізу чистої рентабельності
сукупного капіталу в ПП «ХХХ» за 2020, 2022 рр.**

Показник	Умовне позначення	2020 р.	2022 р.	Відхилення (+,-)	
				абсолютне	відносне, %
Чистий прибуток, тис. грн	П	9655	482	-9173	-95,0
Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг), тис. грн	ЧД	126019	147606	+21587	+17,1
Середньорічна вартість капіталу, тис. грн	К	138037	178643	+40606	+29,4
Чиста рентабельність сукупного капіталу, %	РК	7,0	0,27	-6,73	×
Рентабельність реалізації, %	РР	7,7	0,33	-7,37	×
Коефіцієнт обертання сукупного капіталу	КОК	0,913	0,826	-0,087	-9,5

РР – рентабельність реалізації, %;

КОК – коефіцієнт обертання сукупного капіталу.

Отже, на зміну чистої рентабельності сукупного капіталу впливають два фактори: рентабельність реалізації (РР); коефіцієнт обертання сукупного капіталу (КОК).

За даними табл. 3.11 розраховуємо умовний показник чистої рентабельності сукупного капіталу, %:

$$PK_{UM} = PP_1 \times KOK_0; \quad (3.3)$$

$$PK_{UM} = 0,33 \times 0,913 = 0,30.$$

Загальна зміна (+,-) чистої рентабельності сукупного капіталу в 2022 р. порівняно з 2020 р., відсоткових пунктів:

$$\Delta PK = PK_1 - PK_0, \quad (3.4)$$

$$\Delta PK = 0,27 - 7,0 = -6,73,$$

у тому числі за рахунок факторів:

1) рентабельності реалізації:

$$\Delta PK_{PP} = PK_{UM} - PK_0; \quad (3.5)$$

$$\Delta PK_{PP} = 0,30 - 7,0 = -6,70;$$

2) коефіцієнта обертання сукупного капіталу:

$$\Delta PK_{KOK} = PK_1 - PK_{UM}; \quad (3.6)$$

$$\Delta PK_{KOK} = 0,27 - 0,30 = -0,03.$$

Отже, зниження чистої рентабельності сукупного капіталу з 7,0 % у 2020 р. до 0,27 % у 2022 р., тобто на 6,73 в. п., пояснюється впливом таких факторів. Унаслідок зменшення показника рентабельності реалізації на 7,37 в. п. чиста рентабельність сукупного капіталу знизилася на 6,70 в. п. Також результатом зменшення коефіцієнта обертання сукупного капіталу на 0,087 (9,5 %) стало зниження чистої рентабельності сукупного капіталу на 0,03 в. п. Таким чином, зниження рентабельності реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) було головним чинником негативної динаміки ефективності використання сукупного капіталу.

За інформацією табл. 3.12 визначимо вплив середньорічної вартості майна та ресурсовіддачі на зміну результативного показника чистого доходу від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) у ПП «XXX» за порівняння 2022 р. із 2020 р.

Таблиця 3.12

Вихідна інформація для факторного аналізу чистого доходу від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) у ПП «XXX» за 2020, 2022 рр.

Показник	Умовне позначення	2020 р.	2022 р.	Відхилення (+,-)	
				абсолютне	відносне, %
Середньорічна вартість майна, тис. грн	М	138037	178643	+40606	+29,4
Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг), тис. грн	ЧД	126019	147606	+21587	+17,1
Ресурсовіддача, грн / грн	PВ	0,91	0,83	-0,08	-8,8

Модель факторного аналізу чистого доходу від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг):

$$ЧД = K \times PВ. \quad (3.7)$$

Із використанням способу ланцюгових підстановок за даними табл. 3.12 розраховуємо умовне значення результативного показника, тис. грн:

$$ЧД_{ум} = K_1 \times PВ_0. \quad (3.8)$$

$$ЧД_{ум} = 178643 \times 0,91 = 162565.$$

Загальна зміна (+,-) чистого доходу від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) у 2022 р. порівняно з 2020 р., тис. грн:

$$\Delta \text{ЧД} = \text{ЧД}_1 - \text{ЧД}_0, \quad (3.9)$$

$$\Delta \text{ЧД} = 147606 - 126019 = +21587,$$

у тому числі за рахунок факторів:

1) середньорічної вартості майна:

$$\Delta \text{ЧД}_M = \text{ЧД}_{\text{М}} - \text{ЧД}_0; \quad (3.10)$$

$$\Delta \text{ЧД}_M = 162565 - 126019 = +36546;$$

2) ресурсовіддачі:

$$\Delta \text{ЧД}_{PB} = \text{ЧД}_1 - \text{ЧД}_{\text{М}}; \quad (3.11)$$

$$\Delta \text{ЧД}_{PB} = 147606 - 162565 = -14959.$$

Отже, в 2022 р. порівняно з 2020 р. чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) збільшився на 21587 тис. грн, або 17,1 %. Ця зміна відбулася під впливом таких факторів. У результаті зростання середньорічної вартості майна на 40606 тис. грн, що становить 29,4 %, чистий дохід збільшився на 36546 тис. грн. Водночас унаслідок зниження показника ресурсовіддачі на 0,08 грн / грн (8,8 %) чистий дохід зменшився на 14959 тис. грн. Таким чином, єдиним фактором позитивної динаміки чистого доходу від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) стало зростання середньорічної вартості майна, тобто екстенсивний фактор.

Результати факторного аналізу результативних показників слід покласти в основу обґрунтування управлінських рішень щодо підвищення ефективності використання майнових ресурсів ПП «ХХХ».

ВИСНОВКИ

Результати проведених у кваліфікаційній роботі дослідження з питань методики обліку основних засобів та аналізу майнового стану у Приватному підприємстві «ХХХ» дозволяють сформулювати такі висновки.

1. В економічній літературі під основними засобами зазвичай розуміють засоби праці, що використовуються (експлуатуються) протягом тривалого часу, при цьому зберігають свою первісну фізичну (натуральну) форму і переносять свою вартість на виготовлений продукт частинами, протягом кількох виробничих циклів, у міру зносу (фізичного і морального).

Методологічні основи формування в бухгалтерському обліку інформації про основні засоби, розкриття такої інформації у фінансовій звітності визначаються НП(С)БО 7 «Основні засоби». Відповідно до Податкового кодексу України до основних засобів відносяться ті цінності, які призначені для використання у господарській діяльності та вартість яких перевищує 20000 гривень. Розрізняють такі види вартості основних засобів: первісна, залишкова, ліквідаційна, справедлива, переоцінена.

Згідно НП(С)БО 7 «Основні засоби» для цілей бухгалтерського обліку основні засоби класифікуються за такими групами: основні засоби; інші необоротні матеріальні активи. Згідно ж Податкового кодексу України, існує поділ основних засобів та інших необоротних активів на 16 груп, для кожної з якої визначені мінімально допустимі строки корисного використання.

2. Приватне підприємство «ХХХ» створене в результаті реорганізації шляхом перетворення сільськогосподарського товариства з обмеженою відповідальністю «ХХХ» Полтавського району та є правонаступником всього його майна, майнових і немайнових прав та обов'язків. Підприємство засноване з метою одержання прибутку і наступного його розподілу між Засновниками (власниками), підтримки національного товаровиробника, підвищення інтересу до української економіки та культури, створення нових робочих місць, сприяння розвитку економіки України. Вид економічної діяльності –

виращування зернових культур, бобових культур і насіння олійних культур.

Наказ про облікову політику ПП «ХХХ» доцільно доповнити положеннями щодо основних засобів, а саме: до основних засобів належать матеріальні активи, первісна вартість яких більше 20000 грн; класифікацією за групами та діапазонами строків корисного використання; порядком оцінки та визначення ліквідаційної вартості; методом та порядком нарахування амортизації; порядком проведення переоцінки основних засобів та іншими.

3. Документальне оформлення надходження, наявності та вибуття основних засобів у ПП «ХХХ» здійснюється за допомогою первинних документів, які відповідають за: надходження та введення в експлуатацію основних засобів (Акт приймання-передачі (внутрішнього переміщення) основних засобів, Акт приймання-здачі відремонтованих, реконструйованих та модернізованих об'єктів); закріплення за певним підрозділом, внутрішнє переміщення та групування об'єктів (Інвентарна картка обліку основних засобів, Опис інвентарних карток по обліку основних засобів, Картка обліку руху основних засобів, Інвентарний список основних засобів); вибуття після продажу або ж подальшої неможливої експлуатації (Акт на списання основних засобів, Акт на списання автотранспортних засобів); нарахування амортизації (Розрахунок нарахування амортизації основних засобів та інших необоротних активів, Відомість нарахування амортизації основних засобів та інших необоротних активів, які надійшли або вибули, Зведена відомість нарахування амортизації основних засобів та інших необоротних активів).

4. Для обліку й узагальнення інформації про наявність та рух основних засобів, їх зносу в ПП «ХХХ» використовуються рахунки: 10 «Основні засоби»; 13 «Знос (амортизація) необоротних активів». Витрати, пов'язані з поліпшенням об'єкта, які призводять до збільшення майбутніх економічних вигод, первісно очікуваних від його використання, відображаються на рахунку 15 «Капітальні інвестиції».

Для узагальнення інформації про наявність та рух основних засобів, їх зносу призначено Журнал-ордер 4 А с.-г. Аналітичний облік основних засобів

ведеться за об'єктами основних засобів та місцями їх зберігання.

Найважливішими формами фінансової звітності, в яких відображається інформація про основні засоби, є: форма № 1 «Баланс (Звіт про фінансовий стан)»; форма № 2 «Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід)»; форма № 5 «Примітки до річної фінансової звітності».

5. За результатами оцінювання фінансово-економічного стану підприємства за період 2020-2022 рр.:

- рівень прибутковості основної, операційної та в цілому господарської діяльності знизився у 2022 р. порівняно з 2020-2021 рр., що пояснюється більш швидким зростанням витрат порівняно зі зростанням доходів;

- найбільш ефективним рух грошових коштів був у 2021 р., коли чисте надходження коштів у результаті операційної та фінансової діяльності дозволило витратити кошти у процесі інвестиційної діяльності;

- фактичні значення та динаміка коефіцієнтів ліквідності свідчать про високий рівень, але поступове погіршення оцінки платоспроможності;

- підприємство має можливості залучення банківських кредитів для виробничого та соціального розвитку завдяки найвищому класу кредитоспроможності.

6. Результати горизонтального і вертикального аналізу майна та джерел формування капіталу свідчать про наявність як позитивних, так і негативних ознак і тенденцій у майновому стані підприємства, а саме:

- у 2022 р. порівняно з 2020 р. вартість майна збільшилася на 27,1 %, що свідчить про нарощування майнового потенціалу; при цьому необоротні та оборотні активи зросли нерівномірно: відповідно на 2,8 і 44,5 %;

- необоротні активи представлені насамперед основними засобами, вартість яких збільшилася на 9,3 %, але при цьому їх частка в майні знизилася з 34,3 до 29,5 %, що свідчить про погіршення матеріальних умов для розширення основної діяльності; у складі необоротних активів збільшилися незавершені капітальні інвестиції (в 2,8 раза), а довгострокові біологічні активи та нематеріальні активи зменшилися (відповідно на 31,9 і 32,7 %);

- серед видів оборотних активів спостерігається суттєве збільшення готової продукції і товарів (у 2,3 раза); у 2022 р. її частка у майні була найвищою серед усіх активів – 34,2 %, що вказує на проблеми у збутовій діяльності; поточна дебіторська заборгованість скоротилася на 39,2 %, а її частка в майні знизилася до 5,1 % на кінець 2022 р., що свідчить про поліпшення стану розрахунків з дебіторами;

- у 2022 р. порівняно з 2020 р. власний капітал зріс на 19,8 %, а зобов'язання і забезпечення – у 2,2 раза; це призвело до зниження частки власного капіталу в джерелах формування капіталу з 92,6 до 87,2 %; збільшення власного капіталу відбулося виключно за рахунок зростання нерозподіленого прибутку при незмінності інших його видів;

- у складі поточних зобов'язань і забезпечень поточна кредиторська заборгованість зростає на 56,5 %, але її частка в джерелах формування капіталу залишається невисокою – 6,7 % на кінець 2022 р.; у 2021-2022 рр. підприємство для фінансування поточних потреб залучало короткострокові кредити.

7. За більшістю видів активів (усіма активами, оборотними активами, запасами) і пасивів (власним капіталом) оборотність уповільнилася у 2022 р. порівняно з 2020 р. Загальна тривалість операційного та фінансового циклів збільшилася на 54 дні (29,9 %), що свідчить про негативну динаміку ділової активності підприємства.

ПП «XXX» має нестійку динаміку показників рентабельності витрат: зростання у 2021 р. і зниження у 2022 р.

Зниження чистої рентабельності сукупного капіталу з 7,0 % у 2020 р. до 0,27 % у 2022 р., тобто на 6,73 в. п., пояснюється впливом таких факторів. Унаслідок зменшення показника рентабельності реалізації на 7,37 в. п. чиста рентабельність сукупного капіталу знизилася на 6,70 в. п. Водночас зменшення коефіцієнта обертання сукупного капіталу на 0,087 (9,5 %) призвело до зниження чистої рентабельності сукупного капіталу на 0,03 в. п. Отже, зниження рентабельності реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) було головним чинником негативної динаміки ефективності використання

сукупного капіталу.

У 2022 р. порівняно з 2020 р. чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) збільшився на 21587 тис. грн, або 17,1 %. Завдяки зростанню середньорічної вартості майна на 40606 тис. грн (29,4 %) чистий дохід збільшився на 36546 тис. грн. Водночас унаслідок зниження показника ресурсовіддачі на 0,08 грн/грн (8,8 %) чистий дохід зменшився на 14959 тис. грн. Таким чином, позитивна динаміка чистого доходу пов'язана виключно зі зростанням середньорічної вартості майна, тобто екстенсивним фактором.

8. З метою вдосконалення обліку наявності та руху основних засобів і поліпшення майнового стану у ПП «ХХХ» пропонується:

- доповнити Наказ про облікову політику підприємства положеннями з обліку основних засобів;

- перейти до повного застосування типових форм первинного обліку основних засобів;

- контролювати співвідношення між величинами та динамікою поточної дебіторської та поточної кредиторської заборгованостями;

- забезпечити перевищення темпу приросту власного капіталу над темпом приросту зобов'язань і забезпечень для збереження високого рівня фінансової стійкості;

- контролювати рівень насамперед грошової платоспроможності; за умови надлишкового рівня знаходити шляхи ефективного використання вільних грошових коштів.